

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Ondřej Žáček

**Evropské parlamentní volby a teorie voleb druhého řádu mezi
lety 2004–2014**

Diplomová práce

Olomouc 2020

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Evropské parlamentní volby a teorie voleb druhého řádu mezi lety 2004–2014 vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 29.7.2020

.....

Bc. Ondřej Žáček

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc. za odborné vedení a užitečné rady, které mi během této tvůrčí činnosti poskytl. Touto cestou bych chtěl poděkovat také Mgr. Davidu Lopaurovi za celkovou korekturu mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	7
1. Teoretická východiska práce	10
1.1 Evropský parlament	11
1.1.1 Charakteristika	12
1.1.2 Pravomoci	13
1.2 Volby do Evropského parlamentu	14
1.2.1 Zákonná úprava v České republice	16
1.3 Zrod a vývoj teorie voleb druhého řádu	17
1.3.1 Campellova teorie nárůstu a poklesu a Teorie referend Edwarda Tufteho	17
1.3.2 Diferenciace voleb prvního a druhého řádu	19
1.4 Koncepce pojetí voleb druhého řádu	19
1.5 Teorie volebních cyklů	23
1.6 Dílčí závěr kapitoly	24
2. Praktická východiska práce	25
2.1 Volby do Evropského parlamentu	25
2.2 Volební účast u evropských voleb	26
2.3 Evropské volby v České republice	28
2.3.1 Evropské volby 2004	29
2.3.2 Evropské volby 2009	33
2.3.3 Evropské volby 2014	38
2.3.4 Evropské volby 2019	40
2.4 Dílčí závěr kapitoly	43
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	49
Abstrakt	54
Seznam klíčových slov	55

Seznam užitých zkratk

EP	Evropský Parlament
EU	Evropská unie
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
SOE	Volby druhého řádu (Second-Order Elections)

Úvod

Se vstupem České republiky do Evropské unie byla občanům dána zcela nová pravomoc utvářet politickou reprezentaci Evropského parlamentu a participovat tak prostřednictvím svých zástupců na zákonodárné funkci tohoto společenství. Neustále se setkáváme s vymezováním rolí jednotlivých unijních institucí a nekončícím procesem přenosu dílčích národních kompetencí, kterých se dobrovolně ve prospěch těchto institucí vzdáváme. Možnost ovlivňovat dění na evropské úrovni je pak logickým vyústěním této částečné ztráty národní suverenity.

Demokratický deficit Evropského parlamentu v legislativním procesu a přílišná vzdálenost unijní instituce k občanům však ukazuje, že zájem o evropské parlamentní volby je řádově nižší než o volby do národního parlamentu, ačkoli na poli evropských institucí jsou projednávány neméně zásadní otázky s dopadem do každodenního života. Tohoto faktu si postupně všimla většina čelních představitelů politologické vědy, načež přezkoumání historicky prvních voleb do Evropského parlamentu (1979) dává za vznik teorii voleb druhého řádu, s níž přichází autoři Hermann Schmitt a Karlheinz Reif.¹

Tato teorie rozděluje proces voleb v rámci parlamentních či prezidentských forem demokracie do dvou kategorií, a přináší tak několik dílčích okruhů zkoumání, které uceleně pojednávají o rozdílech mezi volbami řádu prvního (anglicky First-order elections) a volbami řádu druhého (anglicky Second-Order Elections). V prvním případě hovoříme např. o vnitrostátních volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, zatímco pod pojmem voleb druhého řádu rozumíme kupř. volby do Evropského parlamentu jakožto nadnárodní entity.

Teorii SOE lze pokládat v dnešním vyspělém světě za poměrně respektovanou a na konkrétních příkladech prokázanou, především ve státech mající s členstvím v Unii bohaté a dlouhodobé zkušenosti. Ovšem v jiných zemích, kde integrace v rámci evropské osmadvacítky proběhla později, tyto historické empirie chybí. Proto můžeme danou teorii i nadále ověřovat a zkoumat, zdali se i v těchto případech potvrdí předpoklad její platnosti, především ve východněji položených státech v rámci geografického uspořádání Evropy. Do nich můžeme zařadit taktéž Českou republiku, v níž od počátku novodobé integrace v roce 2004 proběhly již čtvery volby do Evropského parlamentu. To nám dává vcelku dostatečný a věrný podklad k tomu, abychom se pokusili analyzovat platnost teorie SOE i na území tohoto státu.

¹ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 3 – 44.

Prostřednictvím diplomové práce bude řešena zásadní výzkumná otázka, a to, zdali je možné koncept voleb teorie voleb druhého řádu aplikovat na volby do Evropského parlamentu, které se uskutečnily mezi léty 2004–2014 v České republice. Hypotézami budou dvě normativní tvrzení, jejichž potvrzením či vyvrácením zejména v analytické části práce získám podklady pro zodpovězení výzkumné otázky. Hypotézy se zabírají dvěma zásadními faktory: zdali je volební účast do Evropského parlamentu v tomto sledovaném období nižší, než volební účast v rámci národních voleb (tedy do Poslanecké sněmovny České republiky), a zdali jsou volební výsledky stran, které z těchto národních voleb vzešly jakožto opozice, vyšší než výsledky vládních subjektů, což by se dalo chápat jako způsob vyjádření nespokojenosti s vládnoucí exekutivou. Dále musíme zkoumat, zdali volby do Evropského parlamentu byly v daném období v rámci teorie volebních cyklů konány na začátku, uprostřed či ke konci mandátu národních vládnoucích sil, jelikož toto může zásadně ovlivnit interpretované výsledky – z teorie víme, že v každém z těchto období má vládnoucí exekutiva jinou podporu voličů, která se do výsledků evropských voleb může promítnout.

Co se formálního rozložení teoretické části týče, je členěna do čtyř hlavních podkapitol. Po úvodu s vymezením hypotéz následuje první část pojednávající o teoretických východiscích, kdy tato představuje z pohledu teorie voleb druhého řádu mnou analyzovaný subjekt, tedy Evropský parlament. Druhá část jej pak představí jakožto významnou instituci Evropské unie a pojedná o procesu voleb, prostřednictvím nichž jsou do EP vysíláni zástupci z jednotlivých členských zemí, zejména České republiky. Tyto informace jsou nezbytné z důvodu pochopení širších souvislostí v celkové problematice voleb druhého řádu.

Třetí podkapitolou teoretického pojednání je představení teorie voleb druhého řádu s úvodním historickým exkursem, který bude pojednávat o předchůdcích teorie voleb druhého řádu. Odpoví na některé zásadní otázky a především uvede, kde má tato teorie původ a jakým způsobem se postupně transformovala do současné podoby. Zároveň zmíní klíčové rozdíly mezi volbami prvního a druhého řádu. Poté bude následovat popis dimenzionální struktury teorie voleb druhého řádu tak, jak ji zformovali čelní představitelé politologické vědy, kdy budu čerpat ze zahraničních studií, pomocí nichž vysvětlím, jaké podmínky musí být splněny, aby se v rámci České republiky analýzou potvrdila či vyvrátila platnost teorie voleb druhého řádu. Během tvůrčí činnosti budu využívat především metod popisu, analýzy a komparace.

Analytická část tvoří poslední, avšak zcela zásadní část vlastního obsahu práce. Je nezbytná k poskytnutí relevantních dat pro testování hypotéz. Cílem komparace se stanou tradiční představitelé voleb prvního i druhého řádu, tedy Poslanecká sněmovna České republiky a Evropský parlament. Jednotlivá volební období budou podrobena zkoumání, v nichž budou

zahrnuta data od mapování volební účasti až po mandátní zisk jednotlivých stran a uskupení. Takto zjištěné údaje se navzájem konfrontují, čímž se ověří, zdali je teorie voleb druhého řádu platná i na našem území.

Ačkoli je práce časově vymezena v období 2004 – 2014, a sleduje tedy volby konané v letech 2004, 2009 a 2014, do celkového obsahu bude zahrnuto také shrnutí a krátká analýza voleb do Evropské parlamentu konaných v roce 2019. Tímto shrnutím docílíme větší aktuálnosti práce a uděláme si přehled o trendu, který evropské volby provází. Větší rozpracovanost této kapitoly není zahrnuta z důvodu aktuálně nižší dostupnosti kvalitních zdrojů a vymezení mimo hlavní témata práce.

V samotném závěru poté následuje podrobnější vyhodnocení obou hypotéz a potvrzení či vyvrácení dosud platně přijímané teorie. Téma práce bylo vybráno s ohledem na diplomantovo studium oboru Evropská studia se zaměřením na evropské právo. Zasahuje totiž jak do dimenze evropského práva, tak do dimenze ústavního práva a voleb. Hlavním přínosem práce je možnost testovat platnost teorie voleb druhého řádu na území České republiky z dosud největšího vzorku analytických dat, což povede k větší správnosti dedukovaných závěrů.

Při tvorbě práce využiji v rámci české literatury především dílo Pavla Šaradína *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*² či knihu Evy Cihelkové a Jaroslava Jakše *Evropská integrace – Evropská unie* mapující minulost EP,³ doplněnou dílem *Evropská unie* autorů Petra Fialy a Markéty Pitrové⁴ a monografií Jana Bureše, Jakuba Charváta a Martina Štefka *Česká demokracie po roce 1989*.⁵ Ze zahraniční (především anglicky psané) literatury či množství odborných článků jmenujme například stěžejní dílo Karlheinz Reifa a Hermanna Schmitta ve studii *Nine-second order national elections* z roku 1980. K vymezení společných pravidel pro členské státy EU, resp. k zákonné úpravě těchto pravidel v České republice, jsem samozřejmě čerpal ze zásadních zdrojů k této problematice. Jednak to byla rozhodnutí Rady EU,⁶ ale také zákon o volbách do Evropského parlamentu.⁷

² ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s.

³ CIHELKOVÁ, Eva, JAKŠ, Jaroslav a kol. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004. 396 s.

⁴ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s.

⁵ BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012. 528 s.

⁶ Rozhodnutí Rady 2002/772/ES ze dne 25. června 2002, kterým se mění Akt o volbě zastupitelů v Evropském parlamentu ve všeobecných a přímých volbách.

⁷ Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.

1. Teoretická východiska práce

Ihned na počátku mé práce je potřeba vymezit několik zásadních informací. Primárně je nutno zmínit základní informace o Evropském parlamentu (dále EP), který, jakožto jediný přímo volený orgán Evropské unie (dále EU), prodělal díky tomuto faktu poměrně zásadní vývoj v rámci jejího institucionálního uspořádání. Především 70. a 80. léta minulého století jsou charakteristická posilováním pravomocí EP, vrcholící prvními přímými volbami v roce 1979. Cílem prvních dvou subkapitol v rámci teoretického uspořádání práce tak bude čtenáři osvětlit historický vývoj této instituce, charakterizovat ji, vymezit klíčové pravomoci, kterými disponuje a následně popsat volby do EP z hlediska členských států, potažmo z hlediska České republiky.

V rámci třetí subkapitoly práce budu pojednávat o zrodu a vývoji teorie voleb druhého řádu. Jelikož tato vychází z několika předešlých teorií, které ji do jisté míry ovlivňují (či které do sebe částečně začleňuje), pokusím se zmínit i tyto. Jedná se především o teorii nárůstu a poklesu Agnuse Campbella,⁸ kdy to byla právě tato studie, která v roce 1960 dokázala poprvé uceleně zmapovat rozdílnosti volebních výsledků do amerického Kongresu v závislosti na čase a typu voleb. Na ni navazuje teorie referend Edwarda Tufteho,⁹ jenž nastiňuje tezi, že voliči, konají-li se kongresové volby v průběhu prezidentského mandátu, velmi často hodnotí úspěchy prezidentské administrativy, což se negativně odráží na výsledku prezidentské strany. Obě teorie v práci budou detailně popsány, abych se mohl věnovat navazujícím teorii voleb druhého řádu (dále SOE). S tou přichází autoři Karlheinz Reif a Hermann Schmitt ve studii *Nine-second order national elections* z roku 1980,¹⁰ která vychází z jejich analýzy prvních voleb do EP. V práci tak popíši jejich teze s vymezením šesti zásadních oblastí, kde hovoří o odlišnostech a podobnostech voleb prvního a druhého řádu.

⁸ CAMPBELL, Agnus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3.

⁹ TUFTE, Edward. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3.

¹⁰ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3.

1.1 Evropský parlament

Pokud se v mé práci zaměřím na jeden z orgánů Evropské unie, bude potřeba částečně nastínit její historický vývoj, jelikož tento do velké míry ovlivňoval postavení a pravomoci Evropského parlamentu jako takového. Myšlenek na vznik evropského společenství bylo v předchozích staletích mnoho, avšak zásadní impuls k jeho realizaci byl dán až druhou světovou válkou. Vzájemné působení ekonomických, politických a sociálních faktorů, zapříčiněné tímto obrovským konfliktem, se odrazilo v interakci různých iniciativ majících za svůj cíl překonání dosavadních nacionálních a protekcionistických tendencí ze stran jednotlivých států.¹¹ Dalším, možná ještě důležitějším úkolem tohoto společenství, bylo odstranit poválečnou nedůvěru a vzájemné nepřátelství mezi vítěznými a poraženými zeměmi, čímž měl být v Evropě zabezpečen mír.¹²

Jako klíčový se ukázal apel demokratických mocností na sblížení Francie s původně roztržštěným Německem, kdy jeho transformace do Spolkové republiky Německo měla být mj. předpokladem k vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli.¹³ Tato mezinárodní organizace vznikla na základě Pařížské smlouvy z 18. dubna 1951 a vytvořila tak společný trh pro výše uvedené komodity. Státy stojící u jejího zrodu byly kromě Francie a Spolkové republiky Německo také Itálie, Belgie, Lucembursko a Nizozemí, které byly známy též pod označením „zakládající šestka“.¹⁴

Zmíněné země následně pokračují v trendu evropské integrace podpisem Římských smluv o šest let později, jimiž svou spolupráci rozšiřují i do dalších oblastí: zatímco nově vzniklé Evropské společenství pro atomovou energii upravovalo podmínky v rámci využití jaderné energie a její bezpečnosti, Evropské hospodářské společenství směřovalo k vytvoření evropského trhu, kde by se měly volně pohybovat výrobní faktory v řadě ekonomik členských států.¹⁵ Zjednodušeně řečeno, zejména tyto kroky vedly k odstranění vzájemných cel a také k realizaci jednomyslné zemědělské a obchodní politiky signatářů těchto dohod, což zapříčinilo obrovský ekonomický úspěch společenství jako takového.¹⁶

¹¹ CIHELKOVÁ, Eva, JAKŠ, Jaroslav a kol. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004, s. 5.

¹² FONTAINE, Pascal. *Evropa ve 12 lekcích*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017, s. 12.

¹³ DOČKAL, Vít, KANIOK, Petr. *Evropská unie tak akorát: Praktický průvodce evropskou integrací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 22 – 24.

¹⁴ FONTAINE, Pascal. *Evropa ve 12 lekcích*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017, s. 12

¹⁵ CIHELKOVÁ, Eva, JAKŠ, Jaroslav a kol. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004, s. 10.

¹⁶ FONTAINE, Pascal. *Evropa ve 12 lekcích*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017, s. 12

Jsou tak patrné konkrétní snahy některých okolních zemí k připojení se k tomuto subjektu, vrcholící v roce 1973 přistoupením Dánska, Irska a Velké Británie, čímž se počet jeho členů rozšířil ze šesti na devět. Dochází také k zavedení dalších bodů společných sociálních a environmentálních politik do praxe. Pro mou práci je však klíčový rok 1979, kdy se uskutečnily první přímé a všeobecné volby do EP.¹⁷

Nutno podotknout, že název „parlament“ je mírně zavádějící. Tato instituce totiž neplní klasické úkoly a roli, kterou mají zákonodárné sbory v zemích EU, přestože ve svých počátcích tyto ambice měl. Nikdy se je však nepodařilo naplnit, jelikož Shromáždění (předchozí název EP do počátku 70. let) ve své podstatě nedisponovalo zásadními pravomocemi a nebylo přímo voleno. Jeho jedinou významnou úlohou byl dohled nad činností Vysokého úřadu (pozdější Evropská komise, dále jen Komise), avšak ani na tomto poli nemusel být jeho názor nikterak respektován.¹⁸

Zásadní změny se tak odehrály nejen přejmenováním tohoto Shromáždění na Evropský parlament, ale primárně uskutečněním přímých voleb ve zmíněném roce 1979, jelikož do této doby byli poslanci delegováni parlamenty členských států.¹⁹ Tento krok byl přitom pro EP nezbytný, jelikož posiloval jeho demokratickou legitimitu v boji za větší pravomoci a za dodržování těch, jimiž v daný moment disponoval. Tato snaha je zcela patrná během 80. a 90. let minulého století, kdy si EP vymohl vlivnější a zásadnější místo v institucionálním schématu EU. S novými smlouvami postupně získal možnost ve vybraných položkách vetovat Radu ministrů a zabránit tak přijetí navržené legislativy (1992, Smlouva o EU), ale mohl být i přímo zapojen do procesu schvalování předsedy Komise (1997, Amsterodamská smlouva).²⁰ De facto se stalo pravidlem, že každá smluvní revize posiluje postavení EP. Je diskutabilní, zda by měl získat právo legislativní iniciativy či se formálně vyjadřovat k mezivládní konferenci.²¹

1.1.1 Charakteristika

V rámci struktury Evropské unie se Evropský parlament nachází mezi celkovými sedmi orgány, avšak je jediným přímo voleným tělesem občanů členských států. Společně s Radou

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ DOČKAL, Vít, KANIOK, Petr. *Evropská unie tak akorát: Praktický průvodce evropskou integrací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 65 – 66.

¹⁹ CIHELKOVÁ, Eva, JAKŠ, Jaroslav a kol. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004, s. 37.

²⁰ DOČKAL, Vít, KANIOK, Petr. *Evropská unie tak akorát: Praktický průvodce evropskou integrací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 66.

²¹ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 307.

Evropské unie (dále jen Rada) schvaluje nové zákony, které jsou navrženy Komisí. Úlohou EP je hájit zájmy občanů prostřednictvím rozhodnutí evropských poslanců, volených jednou za pět let občany starších 18 let,²² což představuje více než 380 milionů voličů.²³ Tito mohou jeho politická rozhodnutí ovlivnit nejen svou účastí ve volbách, ale také kontaktem s poslanci přímo v EP či zahájením občanských iniciativ, které mohou vyzvat Komisi k vypracování legislativního návrhu.²⁴

Tato instituce má tři oficiální sídla, jimiž jsou Brusel, Lucemburk a Štrasburk. Zatímco lucemburské město slouží jakožto rezidence administrativním složkám EP, jeho plenární zasedání se konají v jeho hlavním sídle: francouzském Štrasburku. Doplnující zasedání mohou probíhat i v belgickém Bruselu, tam se však scházejí spíše parlamentní výbory.²⁵ Podíváme-li se na počet poslanců, tento se v minulosti značně měnil. V současnosti EP disponuje 751 poslanci (z nichž je jeden předseda této instituce) ze všech 28 členských států, načež jednotlivá křesla jsou rozdělena v závislosti na počtu obyvatel dané země ve vztahu k celkovému počtu obyvatel EU. Nyní jsou menší státy lehce zvýhodněny (uplatňuje se tzv. zásada degresivní proporcionality).²⁶

Česká republika je v této instituci zastoupena 21 poslanci, kteří se s poslanci ostatních zemí sdružují v politických frakcích na úrovni celé EU.²⁷ Nutno podotknout, že volby se ve všech zemích nekonají dle jednotné volební procedury, za což EP dlouhodobě a neúspěšně bojuje. Pověštinou totiž respektují systémy konkrétního členského státu (viz subkapitola 1.2).

1.1.2 Pravomoci

S ohledem na postupně měnící se roli této instituce můžeme vymezit jeho pravomoci do oblasti legislativní, rozpočtové, kontrolní a jmenovací. V prvně zmíněné je však úloha EP

²² Vyjma Rakouska, kde je tato hranice nastavena dovršením 16. roku života.

²³ EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Jak funguje Evropská unie*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014, s. 5.

²⁴ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Evropský parlament: Hlas občanů v EU*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017, s. 3.

²⁵ DUŠEK, Jiří. *Historie a organizace Evropské unie*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011, s. 124 – 126.

²⁶ Zásada degresivní proporcionality neboli sestupné poměrnosti vyjadřuje myšlenku, že populačně větší členský stát má více poslaneckých mandátů, tudíž jeden poslanec EP zastupuje větší počet obyvatel. Velmi těžko bychom totiž porovnávali Německo (cca 80 milionů obyvatel) s Maltou (zhruba 400 tisíc), protože by tato evropská instituce musela mít nejméně 1 000 mandátů, aby na Maltu připadlo jedno jediné křeslo. Proto, aby pro menší státy bylo přijatelnější prosadit či podpořit konkrétní návrhy, je počet jejich mandátů uměle zvýšen. Nyní disponují menší státy v EP 5–12 mandáty.

²⁷ LACINA, Lubor, OSTRÍŽEK, Jan a kol. *Učebnice evropské integrace*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 138.

značně limitována, jelikož není oprávněn (na rozdíl od národních parlamentů) iniciovat přijetí legislativního aktu, přestože o to v explicitně daných případech může požádat Komisi.²⁸ V obecném měřítku (dle procedury spolurozhodování) zastává rovnocenné postavení s Radou, kdy společně mohou v rámci schvalování smluv o přistoupení nových států, asociačních dohod či dohod s významným dopadem na rozpočet, popř. v jiných konkrétně vymezených případech přijmout či zamítnout předkládaný legislativní akt, avšak bez možnosti tento akt jakýmkoliv dalším způsobem pozměňovat.²⁹

V rámci rozpočtové pravomoci také částečně rozhoduje o ročním rozpočtu EU. Parlament o něm jedná ve dvou po sobě jdoucích čteních a v platnost vstupuje v momentu podpisu jeho předsedy. Velmi důležité jsou taktéž kompetence kontrolní a jmenovací, jelikož EP vykonává dohled nad ostatními evropskými orgány. Ten se nejvíce projevuje ve vztahu ke Komisi, která je mu politicky odpovědná: jmenuje totiž její členy a může jí v případě extrémních podmínek vyslovit kolektivní nedůvěru. EP navíc pravidelně přezkoumává nejen zprávy Komise a Rady, ale je v úzkém kontaktu i s prezidentem Evropské centrální banky ohledně měnové politiky. Ve své dikci má i přezkum petic občanů či zřizování zvláštních vyšetřovacích výborů, vyžaduje-li to daná situace.³⁰

Evropský parlament slouží nejen jako klíčová instituce pro přijímání legislativních aktů, ale i jako kontrolní platforma v rámci celé Evropské unie. Je důležitým místem pro výměnu informací nejen mezi svými členy, ale také mezi zástupci národních parlamentů či třetích stran.

1.2 Volby do Evropského parlamentu

Jestli se v mé práci pokusím o zmapování voleb do Evropského parlamentu v rámci České republiky, stejně jako o komparaci teorie voleb prvního a druhého řádu, bude potřeba čtenáře uvést do volební problematiky této instituce. V následujících subkapitolách se proto zaměřím na základní kritéria vymezena právními akty Evropské unie, ale také na úpravu v rámci České republiky, jelikož volbu do EP lze do jisté míry považovat za mnohotvárnou z hlediska členských států.

²⁸ O předložení legislativního návrhu Komisi může Evropský parlament požádat v momentu, pokládá-li to nezbytné pro implementaci konkrétních smluv.

²⁹ ŠLOSARČÍK, Ivo, KASÁKOVÁ, Zuzana a kol. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. České Budějovice: Grada Publishing, 2013, s. 96 – 97.

³⁰ EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Jak funguje Evropská unie*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014, s. 10 – 11.

Je zajímavé konstatovat, že volby do této instituce vykazují mnohé interference s volbami národními, primárně v oblasti účasti voličů či volebních výsledků, protože akcentovaná témata jsou v těchto volbách značně odlišná. Proto jsou chápány velkou částí voličů spíše jako možnost, jak signalizovat nespokojenost s politickou reprezentací, která je v daném státu momentálně u moci.³¹ Proto je legitimita tohoto orgánu, čistě stojící na faktu, že jde o jediný přímo volený orgán občany EU, značně problematická, zapříčiněna i klesající tendencí volební účasti.³²

Volby do Evropského parlamentu se nekonají podle jednotné volební procedury, jak již bylo v práci dříve zmíněno. Společné zásady pro členské země však existují. Zásadní je v této problematice rozhodnutí Rady č. 2002/772/ES, které upravuje volbu členů do této instituce. Tito jsou voleni dle zásad poměrného zastoupení na základě kandidátních listin či jednotlivých převoditelných (či přenosných) hlasů, přičemž volby jsou všeobecné, přímé, svobodné a tajné. Jejich další přizpůsobení je však plně v kompetenci jednotlivých členských států. Ty si tak mohou „podle své vnitrostátní situace zřizovat pro volby do Evropského parlamentu volební obvody nebo jiným způsobem dále členit své volební oblasti, aniž tím je celkově dotčen poměrný charakter volebního systému.“³³

Většina zemí, včetně České republiky, využívá k přepočtu mandátů tzv. D'Hondtovu formuli,³⁴ která do jisté míry upřednostňuje větší politické subjekty. Mnohé ze států se však liší z hlediska procentuálního prahu pro vstup do EP: v některých zemích uzavírací klauzule neexistuje vůbec, v jiných se pohybuje mezi 3–5 %. Volí se mezi čtvrtkem a nedělí ve druhém červencovém týdnu, avšak výběr konkrétních dvou dnů (opět podle volebních zvyklostí) náleží na daném členském státu. Nutno podotknout, že nejednotností ve volbách do EP mohou vzniknout problémy, např. v případě odlišného ustanovení volebního práva v některých zemích EU, kde je účast ve volbách zákonem stanovena jako povinná atp.³⁵

Naopak společným rysem pro všechny členské státy je institut evropského občanství. Jak již z názvu vyplývá, pokud má občan EU bydliště v některé ze členských zemí, byť není jejím

³¹ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 331.

³² LACINA, Lubor, OSTŘÍŽEK, Jan a kol. *Učebnice evropské integrace*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 137.

³³ Rozhodnutí Rady 2002/772/ES ze dne 25. června 2002, kterým se mění Akt o volbě zastupitelů v Evropském parlamentu ve všeobecných a přímých volbách.

³⁴ D'Hondtova metoda předpokládá přerozdělování mandátů podle množství získaných hlasů. Po prvním rozdělení jsou zbývající hlasy stran děleny dvěma, třemi atp., až do doby, než jsou všechny mandáty přiděleny. Tímto postupem jsou však zvýhodněny subjekty disponující velkým počtem hlasů.

³⁵ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 325 – 331.

státním příslušníkem, nabývá právo volit a být volen do EP dle příslušných zákonů tohoto státu upravujících volbu, pokud není soudním či správním rozhodnutím ustanoveno jinak.³⁶ V momentě, kdy je daná osoba zvolena do výkonu funkce evropského poslance, nesmí vzniknout kolize mezi jinými funkcemi, tedy tato osoba nesmí být členem vlády členského státu, Komise, výborů, resp. zastávat funkci soudce a jiné explicitně uvedené.³⁷ Dále však volební předpisy podléhají vnitrostátním ustanovením, přičemž následující kapitola bude věnována volební úpravě v rámci České republiky.

1.2.1 Zákonná úprava v České republice

Volby do Evropského parlamentu jsou upraveny volebním zákonem 62/2003 Sb., který se v mnohém podobá volbám do PSP ČR.³⁸ Primárně hovoříme o aktivním a pasivním právu, které je shodně stanoveno na hranici 18, resp. 21 roků. Osoby, které získají mandát, jsou zvoleny na dobu pěti let, v níž zastupují české občany na půdě této instituce. Je však důležité podotknout, že území celého státu tvoří jediný volební obvod, nikoliv 14, jak je tomu v případě voleb do Parlamentu České republiky.³⁹

Také můžeme zmínit v práci dříve uvedený institut evropského občanství, který je zmíněn právě v zákoně č. 62/2003 Sb.,⁴⁰ anebo možnost nastupování náhradníků, pokud se uprázdní mandát daného poslance. V tomto případě nastupuje náhradník z kandidátní listiny, politické strany či hnutí dle výsledků voleb, pokud tato strana existuje a pokud stále disponuje poslanci, kteří takto uprázdněný mandát mohou zaujmout.⁴¹ Této možnosti bylo využito v září 2017, kdy Státní volební komise vyslovila usnesením č. 198 zánik mandátu poslance Strany svobodných občanů Petra Macha, jenž se ho vzdal, a potvrdila nástup náhradníka Jiřího Payna do zmíněné funkce.⁴²

Kromě toho, že funkce poslance EP je zcela neslučitelná s většinou klíčových funkcí v rámci politické či soudní moci EU jak již bylo řečeno, nelze ji souběžně vykonávat ani s funkcemi v České republice. Tímto je myšleno zejména členství ve vládě, úřad prezidenta, funkce poslance Poslanecké sněmovny, Senátu a dalších. Pokud by k takovému případu došlo,

³⁶ Směrnice Rady 93/109/ES ze dne 6. prosince 1993, kterou se stanoví pravidla pro výkon práva volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu občanů Unie, kteří mají bydliště v některém členském státě a nejsou jeho státními příslušníky.

³⁷ Rozhodnutí Rady 2002/772/ES ze dne 25. června 2002.

³⁸ Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Podle zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, §2 – 6, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Podle zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, §5 – 6, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Tamtéž, §54.

⁴² Usnesení Státní volební komise ze dne 5. září 2017, č. 198.

ať už v rámci struktur členského státu či struktur unijních, může dojít až k zamezení výkonu mandátu dané osobě.⁴³

1.3 Zrod a vývoj teorie voleb druhého řádu

Jak jsem již napsal v úvodu této kapitoly, teorie voleb druhého řádu nevznikla okamžitě. Bylo potřeba k ní ujít poměrně dlouhou cestu, kdy její předchůdkyně mapovaly především oblast voleb do amerického Kongresu. Významným milníkem pro etablování této teorie byly první volby do EP, nicméně bylo by chybou opomenout dvě neméně důležité studie, které jí v minulosti předcházely. K nim je ještě pro čtenáře důležité zmínit tezi Pavla Šaradína, že větší odlišnosti ve volbách druhého řádu, resp. jejich výsledcích, se vyskytují ve státech s bipolárním stranickým systémem (proto jsou první studie zaměřeny na politické události ve Spojených státech amerických). V zemích, kde je moc rozdělena mezi více aktérů politického systému, tedy nebývají anomálie ve volebních cyklech tak zásadní.⁴⁴

1.3.1 Campbellova teorie nárůstu a poklesu a Teorie referend Edwarda Tufteho

Pokud chceme zmapovat vývoj teorie voleb druhého řádu, je potřeba zmínit přelomovou studii Anguse Campbella *Surge and Decline: A Study of Electoral Change*, uveřejněnou v roce 1960. Přestože si už dříve řada autorů všimla opakujících se odchylek ve volebních výsledcích do amerického Kongresu, bylo to právě dílo zmíněného psychologa, které rozdílnosti těchto výsledků dokázalo adekvátně vysvětlit, přičemž v naší jazykové oblasti je jeho teze známa pod teorií nárůstu a poklesu.⁴⁵

V ní hovoří o volbách v rámci Spojených států amerických, které však mnohdy vykazovaly rozdílné volební výsledky pro parlamentní strany v závislosti na čase a typu voleb. Čím jsou tyto anomálie způsobeny? Autor se ve své studii domnívá, že se jedná o kombinaci mnoha důvodů. Primárně jsou prezidentské volby velmi charakteristické, protože může dojít k situaci, kdy volič hlasuje pro kandidáta strany, kterou by v rámci jiných voleb nikdy nevolil. Dá se říci, že je ovlivněn závažností aktuálních politických témat (tuto míru závažnosti autor

⁴³ Podle zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, §53 – 54, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 35 – 36.

⁴⁵ CAMPBELL, Angus. *Surge and Decline: A Study of Electoral Change*. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 397 – 418.

pojmenoval jako impulzy),⁴⁶ kandidátovou osobností či svými předchozími zkušenosti s jeho dřívějším působením v politice.⁴⁷

Mnohem důležitěji se ale podle Campbella může jevit fakt, že pokud se volby konají uprostřed funkčního prezidentského období, část voličů je reflektuje jako méně atraktivní či naléhavé, takže se k nim vůbec nedostaví, což má za následek nejen nižší volební účast, ale také ztrátu hlasů prezidentské straně. Podle této teorie jsou totiž volby do Kongresu vnímány jako jakési posouzení výkonu prezidenta, pokud se tedy konaly ve prostředech jeho funkčního období, kdy zisky prezidentské strany byly výrazně nižší než v prezidentských volbách předchozích.⁴⁸ Přestože byla tato teorie v budoucnu rozvíjena či zpřesňována, pro mou práci bylo klíčové její zjištění, že ukázala vzájemný vztah mezi volbami prvního a druhého řádu, které se prostřednictvím voličů mohou navzájem ovlivňovat.

Jednou z předchozích tezí i je teorie referend Edwarda Tufteho, kterou na Campbella tento politolog a statistik navázal roku 1975. Zásadní je potvrzení, že volby do Kongresu jsou vyjádřením spokojenosti voličů s tím, jakým způsobem pracuje vládnoucí garnitura. Znova musí být splněna podmínka konání voleb, které se musí uskutečnit v průběhu jejího funkčního období. Stručně by se pak dalo konstatovat, že se opravdu jedná o jakousi formu referenda občanů, kteří ve volbách vysloví stávající administrativě menší či větší důvěru. Nutno zároveň podotknout, že teorie referend nereflektuje pouze zpětnou vazbu občanů v závislosti na spokojenosti s touto vládní administrativou, ale zohledňuje taktéž aktuální ekonomické ukazatele a situaci v zemi.⁴⁹

Z podstaty věci tak vyplývá, že voliči povětšinou nehodnotí práci jednotlivých stran v Kongresu, ale spíše se zaměřují na výsledky prezidentské politiky. Pokud je v úřadu silná a populární osoba, společně pokud jsou ekonomické výsledky země pozitivní, ztráta prezidentské strany je v kongresových volbách citelně menší, než pokud prezidentskou funkci vykonává osoba neoblíbená, popř. je ekonomická situace země negativní. Autorovým závěrem

⁴⁶ Tyto impulzy mohou být slabé či silné, samozřejmě v závislosti na zmíněných politických tématech. Pokud ve společnosti některé téma rezonuje výrazněji, je pravděpodobné, že je pro voliče zajímavé a tím pádem se pro něj stává impulzem silným, který může klíčově ovlivnit jeho následné rozhodnutí. Campbell jako příklad uvádí rozdílné roky 1948 a 1952. Zatímco prvně zmíněné volby neměly žádné zásadnější téma, ty v roce 1952 už byly pro voliče z hlediska zajímavých politických či sociálních témat, tedy silných impulzů. K urnám pak nově přilákaly miliony voličů, kteří před čtyřmi lety svůj hlas nikomu neodevzdali

⁴⁷ CAMPBELL, Agnus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 397 – 407.

⁴⁸ Tamtéž, s. 408 – 413.

⁴⁹ TUFTE, Edward. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, s. 812 – 826.

je tedy zjištění, že prezidentská strana v kongresových volbách zaznamená velký propad pokaždé – ovlivnitelná je pouze míra tohoto poklesu.⁵⁰

1.3.2 Diferenciace voleb prvního a druhého řádu

Klíčovým momentem byly historicky první přímé volby do Evropského parlamentu, konající se v polovině roku 1979. Jejich analýza, společně s komparací voleb do parlamentů národních, dala za vznik teorii voleb druhého řádu. Dříve, než se v této práci zaměříme na její jednotlivá specifika, bude dobré vysvětlit rozdíl mezi jednotlivými typy volebních institucí. Karlheinz Reif a Hermann Schmitt ve své studii *Nine second-order national elections* rozlišují typy dva.⁵¹

Pro voliče jsou zásadní tzv. volby prvního řádu (first-order elections), jelikož jim ve své podstatě poskytují možnost rozhodnout o tom, kdo bude v dané zemi u moci. Tady řadíme volby parlamentní v případě zemí s parlamentním systémem vlády (tedy i Českou republiku), potažmo volby prezidentské v těch státech, které fungují na bázi polo-prezidentského či čistě prezidentského politického režimu. Druhým typem jsou pak volby druhého řádu. Ty se vyznačují menší měrou atraktivity, protože ovlivňují instituce na nižší úrovni správy. Zde bychom tak mohli v případě České republiky zahrnout volby krajské, komunální, a na základě studie zmíněných autorů taktéž volby do Evropského parlamentu,⁵² jimiž se v této práci budeme zabývat.⁵³

1.4 Koncepce pojetí voleb druhého řádu

K tomuto vymezení na dva typy volebních institucí došlo primárně z toho důvodu, že obě vykazují odlišné chování jejich jednotlivých aktérů, ale též proto, že volby druhého řádu mají několik společných rysů, na jejichž základě je možno je do této kategorie zařadit, o kterých se zmíním v následujícím textu. Reif a Schmitt vymezili ve své studii šest zásadních oblastí, jež hovoří o odlišnostech a podobnostech voleb druhého řádu.⁵⁴

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. *Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result*. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 3 – 44.

⁵² Nutno podotknout, že autoři ve své studii našli oblast, v níž se volby do Evropského parlamentu od ostatních voleb druhého řádu liší. Touto doménou je odlišný prostor. Zatímco volby do EP překračují národní hranice, ostatní druhořadé volby se odehrávají především v místě svých subnárodních arén.

⁵³ BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012, s. 216.

⁵⁴ Tamtéž.

Dimenze významu

Jedním ze společných rysů voleb druhého řádu je jejich význam v chápání voličů. Zatímco ve volbách do národních orgánů rozhodují o budoucí exekutivní administrativě, ostatní volby se z jejich hlediska nejeví tak přitažlivými. Autoři tento fenomén doslova pojmenovali „less at stake“, tedy že je ve volbách druhého řádu „méně v sázce“. O hlavní rozložení politické moci se zde nejedná, takže výsledky přímo neovlivní podobu vlády ani jiné důležité aspekty v rámci národní politiky. Toho jsou si vědomi nejen voliči, ale také politické subjekty, což má za důsledek několik souvisejících jevů.⁵⁵

- a) Prvním z nich je nízká úroveň volební účasti, což samozřejmě souvisí s tím, že tyto volby nejsou pro voliče důležité. Studie však přímo hovoří o tom, že zmíněný jev nepůsobí pouze na elektorát, ale taktéž na politické aktéry či na zájem médií. Ty jim poskytují podstatně méně prostoru, než bývá zvykem u voleb prvního řádu, potažmo u takových, které by měly nějaké klíčové společenské téma.
- b) Druhým bodem jsou větší možnosti pro malé či nové politické strany. Vzhledem k faktu, že v mnoha státech platí poměrně vysoká uzavírací klausule, bývá zvykem, že se příznivci malých stran obávají o propadnutí svého hlasu, načež raději zvolí takovou, u níž tento problém nehrozí.⁵⁶ V případě voleb druhého řádu, opět z hlediska jejich nižší důležitosti, tato obava částečně odpadá.
- c) Lze také pozorovat větší množství neplatných lístků, čímž občané dávají najevo nespokojenost se stranami, které jsou v národních parlamentech právě u moci, popř. by se zde dala zařadit odlišná volební procedura, o níž voliči nemusí být v důsledku nižšího zájmu informováni.
- d) Posledním jevem je posilování stran, které jsou vůči vládnoucím stranám v opozici. Edward Tufte nastínil teorii referenda, která se promítá i do voleb druhého řádu. Zásadní je však opět časový úsek, v němž se tyto volby konají.⁵⁷

⁵⁵ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 9 – 10.

⁵⁶ V případě voleb druhého řádu oslabuje vliv psychologického účinku uzavíracích klauzulí. Jelikož jsou volby prvního řádu pro voliče důležitější, tito se rozhodují strategicky, přestože by jejich zájmy lépe hájila menší strana, která by se však do daného orgánu nemusela kvůli této klauzuli dostat. V případě voleb druhého řádu zmíněná obava oslabuje, takže volič projevuje své upřímnější politické preference, čímž rostou zisky menších a nových stran. Autoři navíc uvádí fakt, že z tohoto jednání elektorátu těží především strany populistické a protestní, které se vymezují proti vládním stranám, jelikož právě volby do druhého řádu bývají mnohdy voliči vnímány jako hodnocení jejich činnosti v uplynulém vládním období.

⁵⁷ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 9 – 10;

Dimenze specifické arény

I když dimenze významu hovoří o tom, že je méně v sázce, nesmíme stále zapomínat na fakt, že i ve volbách druhého řádu zde zůstává určitý podíl na moci. Podstatné je, o jaké volby se jedná, protože může být rozdílné chování politických aktérů i voličů, jelikož např. komunální volby jsou pro elektorát snadněji uchopitelné než složitá situace na půdě Evropského parlamentu v rámci koaličních vyjednávání. Také se mohou jimi vnímaná klíčová témata značně lišit od těch rezonujících ve volbách prvního řádu. Proto autoři studie hovoří o poměrně specifické aréně, v níž se volby druhého řádu mnohdy konají, přičemž vliv na tuto skutečnost může mít velká řada faktorů. Kromě uvedených lze hovořit o podobě kandidujících politických stran (tedy jsou-li stejné jako v případě hlavní arény) či o množství subjektů, které jsou u moci v rámci národní politiky v době konání těchto voleb.⁵⁸

Dimenze institucionálně-procedurální

Tato dimenze již byla částečně nastíněna v rámci té předchozí, přičemž jako klíčové téma vnímá rozdíly mezi jednotlivými volebními systémy. Existuje zde přímá úměra, kdy čím více se liší volební systém Evropského parlamentu od systému národního, tím menší bude počet lidí, kteří se voleb zúčastní. Kromě ní autoři uvádí další faktory, kterými může být výše volebního kvóra, potažmo povinnost volební účasti v národních volbách dle práva, kdy v případě nepovinných voleb druhého řádu bývá v těchto volební účast podstatně nižší, pokud se tedy nekonají ve stejný den jako volby regionální či jiné.⁵⁹

Dimenze volební kampaně

Dimenze volební kampaně rozebírá finanční prostředky a snahu, které politické strany či jejich kandidáti vynaložili v předvolebních kampaních. Nejde pouze o získanou podporu v následných volbách, ale taktéž o to, kolik k nim přijde voličů. Politické subjekty totiž kalkulují ohledně toho, zdali k úspěchu potřebují vyšší volební účast, anebo se jejich šance zvyšují s nižším počtem voličů. Nutno podotknout, že politické strany, které jsou momentálně v hlavní aréně u moci, se nepouští do přílišných investic na kampaně v rámci voleb druhého

BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012, s. 216 – 217.

⁵⁸ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 10 – 12.

⁵⁹ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 12 – 13.

řádu, aby opozice nedostala možnost kritizovat některé problémy, které by se potenciálně mohly přenést i do národního politického dění – a tím pádem jim v něm uškodit.⁶⁰

Dimenze změny hlavní politické arény

Tato dimenze je orientována na to, že v dimenzi významu chybí jisté proměnné, a to změny nálad ve společnosti, způsobené ekonomickým či politickým vývojem. Pokud strana ve volbách druhého řádu dostane podstatně nižší počet hlasů než očekávané odhady, je možné tuto skutečnost přičíst i těmto proměnným. Proto je potřeba srovnat volby druhého řádu s volbami prvořadými, aby došlo k odstranění potenciálních nepřesností, které mohou vést k mylnému přisuzování možných faktorů v rámci druhořadých voleb, popř. aby došlo k jejich upřesnění.⁶¹

Dimenze sociální a kulturní změny

Pokud jsme hovořili o proměnných v rámci ekonomického či politického vývoje, nelze opomenout ani sociální a kulturní vlivy. Tato dimenze je zahrnuta ve všech typech voleb, protože na jejich výsledcích se změny ze sociálního a kulturního prostředí projevují nejvíce. Politické subjekty se těmto dlouhodobějším změnám musí přizpůsobit, stejně jako jim musí přizpůsobit svou oblast zájmu, s níž oslovují své potenciální voliče. Pokud k tomuto nedojde, negativně se to projeví na dosažené podpoře ve volbách. Autoři jako příklad uvádí třeba snížení volebních zisků agrárním stranám, pokud v zemi došlo k poklesu lidí, kteří byli zaměstnáni v zemědělské oblasti, a pokud strana výrazněji nezměnila svou oblast politického zájmu.⁶²

Precizace teorie voleb druhého řádu

K úpravě teorie voleb druhého řádu mohlo dojít v momentě, kdy ve všech zemích dobehly všechny volby prvního řádu. Šlo tak pracovat se závěry, které dané volby reálně přinesly. Většina tezí, které teorie voleb druhého řádu nastínila, byly potvrzeny, avšak nově byl třeba upraven závěr ohledně časového úseku a změnách voličské podpory. Pokud se volby druhého řádu konají krátce po volbách řádu prvního, vládní strany zaznamenávají další růst, pravděpodobně kvůli volební euforii elektorátu, jenž je spokojen se svou předchozí volbou. Jakmile však zmizí, dochází k razantnímu poklesu a politické subjekty formující vládu v zemi podporu ve volbách druhořadých později ztrácí. Zajímavé je taktéž zmínit, že volby mohou

⁶⁰ Tamtéž, s. 13 – 14.

⁶¹ Tamtéž, s. 14.

⁶² REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3, s. 15.

sloužit jako ověřovací či zjišťovací ukazatel pro politické strany, a to z obou hledisek. Zjišťují sice svou voličskou podporu v daném okamžiku, avšak s touto informací disponuje taktéž opozice, takže je pouze na daných subjektech, jak svá zjištění využijí ve svůj prospěch.⁶³

K zajímavé reflexi v této teorii došlo taktéž v roce 1997, kdy Reif opětovně hovoří o volbách do Evropského parlamentu. Přestože důležitost této instituce neoddiskutovatelně vzrostla, posun v jejím vnímání mezi voliči nikoliv. Proto autor volby do EP odsunuje do pozadí až za ostatní volby v zemi, kdy je částečně řadí i do jakési kategorie třetího řádu, pokud by se dala takto nazvat. Podle něj totiž voliči vůbec netuší, koho, kam a za jakých okolností vůbec volí, což se v případě komunálních či jiných voleb stát nemůže. V těchto totiž voliči znají osobnosti, mnohdy i přímo, kandidující na konkrétní politické posty, a disponují mnohem větším množstvím informací. V rámci voleb do EP však tato skutečnost téměř zcela odpadá.⁶⁴

Je tedy zřejmé, že byť se voliči i politické strany chovají v podmínkách voleb prvního a druhého řádu odlišně, nemůžeme jejich jednotlivé výsledky analyzovat zcela izolovaně, protože se vzájemně ovlivňují, a to nejen politickým procesem na národní úrovni. Přestože jsme v práci hovořili pouze o fenoménu, kdy byly volbami prvního řádu ovlivněny volby druhořadé, v praxi jsou známy i případy, kdy tomu bylo naopak.⁶⁵ Proto je tedy nutné tyto volby vnímat komplexně a uvažovat ve vzájemně se propojujících souvislostech.⁶⁶

1.5 Teorie volebních cyklů

V 70. letech minulého stolení došlo ke zrodu teorie volebních cyklů, která říká, že podpora jednotlivých stran v rámci jejich vládnoucího období je proměnlivá. Toto chování voličů nebylo ojedinělé, pozorováno bylo například ve Spojených státech Amerických při volbách do kongresu v závislosti na volbách prezidentských nebo v Německu při volbách zemských, které byly ovlivněny volbami spolkovými. V prvním období, které následuje bezprostředně po volbách, lze pozorovat stejnou či mírně stoupající podporu vládnoucích stran. Ty ještě totiž neměly dostatek času po převezení exekutivní moci učinit zásadnější kroky a voliči tudíž nemají tendence na tyto kroky reagovat. Postupem času však podpora klesá a ve

⁶³ BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012, s. 218.

⁶⁴ REIF, Karlheinz. European Election as Member State Second-order election Revisited. *European Journal of Political Research*, 1997, č. 31, s. 120 – 122.

⁶⁵ Některé politické subjekty si ve volbách druhého řádu zajistily takovou pozornost, že jim to přineslo úspěch i v hlavní politické aréně v zemi. Jako příklad lze uvést úspěch Národní fronty ve Francii, anebo vzestup Strany zelených v Německu, jejichž témata se následně stala důležitá i pro celostátní úroveň.

⁶⁶ BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012, s. 218.

druhém období, které se nachází v polovině cyklu, je podpora vládnoucích stran zpravidla nejnižší. V tomto období vládnoucí strany usilovně pracují na svém volebním programu, zavádějí reformy a celospolečenské změny, na které občané reagují. S klesající podporou vládnoucí strany dochází k nárůstu preferencí opozičních stran. Poslední cyklické období se nachází před volbami, kdy podpora vládnoucích stran opět stoupá a vyrovnává se s opozicí.⁶⁷

V rámci České republiky bychom teorií volebních cyklů mohli prezentovat právě na volbách do evropského parlamentu, jelikož je zde předpoklad, že ty budou dle cyklického modelu v jednotlivých obdobích ovlivněny volbami do národního parlamentu.

1.6 Dílčí závěr kapitoly

V teoretické části diplomové práce jsme se věnovali Evropskému parlamentu jakožto jedné z významných institucí Evropské Unie, jejíž specifíkem je přímá volba poslanců tohoto nadnárodního orgánu občany Unie. Následoval přehled pravomocí parlamentu a zákonných podmínek, které jsou dány k realizaci samotného volebního aktu v České republice. Dále byl představen historický vývoj vlastní teorie SOE a popsány jednotlivé rozdíly diferencující volby prvního a druhého řádu. Toho bylo docíleno především uvedením jednotlivých dimenzí, díky kterým volby dokážeme rozlišit. Uvedený teoretický přehled obsahuje ucelený základ pro navazující praktickou část, která jednotlivé aspekty zkoumá v praxi.

⁶⁷ MILLER, W. L., MACKIE, M. The Electoral Cycle and the Asymmetry of Government and Opposition Popularity: An Alternative Model of the Relationship between Economic Conditions and Political Popularity. *Political Studies*, roč. 21, č. 3. s. 263 – 279.

2. Praktická východiska práce

2.1 Volby do Evropského parlamentu

Nejprve je vhodné uvést, jak se staví k volebnímu systému do Evropského parlamentu samotná Unie. Ta se dlouho neshodla na jednotném postupu, tudíž samotný volební systém vznikl poměrně dlouhou dobu. Diskutován byl rovněž ambiciózní projekt, v němž měl být zaveden jeden celoevropský volební obvod, tudíž by strany podávaly paušální kandidátku pro celou Unii. Návrh dokonce obsahoval dodatek, že subjekty musely mít minimálně jednoho poslance z každé členské země, což by podporovalo evropeizaci politických stran ve volbách do EP.⁶⁸

Nakonec však tato podoba prosazena nebyla. Naopak byl podpořen koncept, který stanovoval pouze jistá společná kritéria, ale jinak ponechával volby na úrovni národní. Tím byla zohledněna specifika národních států, avšak s podmínkou, aby se jednalo o proporční volební systém: buďto listinný, anebo na principu přenosných hlasů.⁶⁹ Systém rovněž podporoval možnost zavedení preferenčního hlasování. Jednotlivé státy mají dodnes volnost v podobě určování přepočtu hlasů na mandáty, velikosti volebního obvodu, kandidátních listin či klauzulí pro přiznání mandátů. Zůstává však neměnným faktem, že výsledky voleb výrazně ovlivňuje volební účast. Ta je v České republice i v mnoha jiných evropských demokraciích velice nízká a v posledních desetiletích spíše klesá. Můžeme tak hovořit o jakémisi nezájmu o evropskou politiku či o krizi systému reprezentativní demokracie, byť je tento proces geograficky značně nerovnoměrný.⁷⁰

Může nám tedy tato nerovnoměrnost něco říci o volební účasti jako takové, například ve kterých regionech či komunitách občané docházejí k urnám častěji? Kde je změna, ať už nárůst či pokles volební účasti, nejvýraznější? A jaké faktory stojí v české společnosti v pozadí? Podíváme-li se na přímé volby do EP detailněji, zjistíme, že pro voliče představují unikátní možnost rozhodnout o složení jediné přímo volené instituce v rámci EU. Od zavedení této příležitosti v roce 1979 je však doprovází značně paradoxní vývoj: nejsou předmětem zájmu evropských voličů, což dokládá fakt, že účast v každých dalších euro volbách klesá a dosahuje tak svého nového minima (s výjimkou roku 2019, kdy poprvé od roku 1979 volební účast

⁶⁸ CABADA, Ladislav. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 25.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 17.

stoupla). Zároveň však platí, že se EP stává z hlediska kompetencí stále důležitějším orgánem, neboť v průběhu času získává zcela nové oblasti působnosti. Význam této instituce tak roste souběžně s postupujícím integračním procesem, neboť od zavedení přímých eurovoleb se počet členských států více než ztrojnásobil. Například ve volbách v roce 2009 mělo možnost hlasovat zhruba 400 milionů voličů, avšak hlasování se nezúčastnila více než polovina z nich.⁷¹

Zavedení přímé volby členů EP vytvořilo také novou specifickou volební arénu. V reakci na potřebu jejího výzkumu vznikla zmíněná teorie voleb druhého řádu. Podle autorů Reifa a Schmitta jsou „*evropské volby podmíněné více domácími politickými konfliktními liniemi jako alternativami, které pocházejí z Evropského společenství*“. Výjimečnost těchto druhořadých voleb tedy spočívá v jejich nadnárodním charakteru. Teritoriálně sice přesahují území jednotlivých členských států, významově ale stojí „pod“ prvořadými národními volbami, ve kterých se rozhoduje o získání exekutivní moci na celonárodní úrovni. Teorie voleb druhého řádu zaujala ve výzkumu problematiky dominantní pozici a je východiskem většiny výzkumů zabývajících se volbami do EP, ať už jde o vědecké práce ji potvrzující, revidující či zcela vyvracející.⁷²

Po východním rozšíření EU v roce 2004, kdy se do této instituce včlenilo na celkem deset členských zemí, opětovně vyvstala otázka platnosti konceptu SOE v těchto nových státech. Autoři nemají v problematice úspěšnosti aplikace původní myšlenky v obměněných podmínkách shodný postoj, avšak rozšiřování geografického a politického rámce Unie a exponenciální růst pravomocí EP může mít na samotnou aplikaci konceptu voleb druhého řádu nepochybně velký vliv.⁷³

2.2 Volební účast u evropských voleb

Jak již bylo nastíněno úvodem, účast ve volbách do Evropského parlamentu ve sledovaném období této práce klesá. Pokud bychom se zaměřili na úvodní volby z roku 1979, kdy urnám přišlo celkem 61,99 % oprávněných voličů, o pětatřicet let později je situace diametrálně odlišná. Volební účast klesla téměř o dvacet procentních bodů, konkrétně na hranici 42,61 % v roce 2014. Vůbec největší propad voličské účasti byl zaznamenán mezi volbami v letech 1994 a 1999, kdy ve druhém zmíněném datu dorazilo odevzdat svůj hlas až o sedm procent obyvatel Evropské unie méně. Tato neustále se snižující křivka voličské účasti dává za

⁷¹ CABADA, Ladislav. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 10 – 11.

⁷² Tamtéž, s. 14 – 15.

⁷³ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 65.

vznik především dvěma problémům: za prvé snižuje legitimitu subjektu samotného, za druhé poškozují důvěryhodnost projektu EU na podporu demokracie. Pokud se uvedená organizace snaží o rozvoj demokracie ve světě, musí sama dodržovat příslušné demokratické hodnoty, mezi které patří respekt napříč obyvatelstvem a členskými státy. Ten se nízkou participací evropských obyvatel v procesu voleb zcela logicky snižuje.⁷⁴

Za zmínku také stojí porovnat rozdíly mezi starými a novými členskými státy Unie.⁷⁵ Přestože průměrná účast má tendenci klesat, v jednotlivých zemích je národní účast stále odlišná. Velmi dobře se dá tato problematika demonstrovat právě v roce 2014, kdy se k urnám napříč EU dostavilo na 42,61 % oprávněných voličů. A zatímco ve starých členských státech oproti průměru dorazilo k volbám až o deset procent občanů více, v nových to bylo méně než 33,5 %. Rozdíl mezi starými a novými zeměmi tak dosáhl na více než osmnáct procentních bodů, což je velmi vysoké číslo. A přestože bychom tento trend mohli pozorovat jak ve volbách v roce 2009,⁷⁶ tak i v těch předchozích, s ohledem na situaci v roce 2004 je nutno konstatovat jistou polehčující okolnost, a to fakt, že se volby v nových státech uskutečnily hned měsíc po přistoupení daných zemí k Unii. Je nasnadě říci, že nebyl dostatek času na informování občanů o úloze EP, avšak výrazný trend mezi starými a novými zeměmi zůstal i nadále aktuální.⁷⁷

Trend neustálého snižování volební účasti vyvolával širokou diskusi nad příčinami tohoto jistě nežádoucího jevu. Pokud máme neustále na paměti principy teorie voleb druhého řádu, jednou ze zajímavých pozorovaných souvislostí se ukázala být například skutečnost, že u východoevropských členů je účast v národních parlamentních volbách obvykle nižší než u západoevropských zemí. V této souvislosti dodejme, že důvody mohou být například tyto:

- a) nízká volební účast v zemích označovaných jako nové demokracie (převážně země východní Evropy);
- b) poměrně vysoká úroveň sociální nerovnosti, která obvykle vede k vyšším úrovním předsudků proti politické účasti skupin zbavených zdrojů;
- c) nedostatek politické kultury;
- d) slabost právního státu;
- e) relativně silná nedůvěra k politickým institucím;

⁷⁴ Evropský parlament. *Nástroj Evropského parlamentu pro porovnání výsledků evropských voleb* [online]. Evropský parlament [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/nastroje/nastroj-pro-porovnani/>>.

⁷⁵ Viz příloha, tabulka č. 4.

⁷⁶ Obdobná situace nastala již o pět let dříve. Ve volbách v roce 2009 byla účast ve 12 nových zemích okolo 38 %, ve zbytku Evropské unie se však u voleb objevilo na více než 52 % právoplatných voličů.

⁷⁷ Evropský parlament. *Nástroj Evropského parlamentu pro porovnání výsledků evropských voleb* [online]. Evropský parlament [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/nastroje/nastroj-pro-porovnani/>>.

- f) a také obecně platný fakt, že volby do evropského orgánu trvají kratší dobu, zaměřují se na národní otázky, jsou méně spontánní a politické strany vydávají na kampaň podstatně méně finančních prostředků.⁷⁸

Pokud je teorie SOE platná, nízká účast v národních parlamentních volbách pak logicky generuje ještě nižší volební účast ve volbách evropských, které jsou považovány za sekundární. Hlasy druhého řádu naopak vedle voleb do EP doplňují také volby do místních orgánů či ty regionální. V tomto bodě je vhodné přidat poznámku, že druhý řád může být méně významný, ale neměli bychom s ním zacházet jako s irelevantním. S ohledem na důvody nízké účasti ve volbách do EP je třeba si pamatovat na docela běžný pocit občanů Unie, že „Brusel je daleko“, což dobře dokládá obecný nedostatek znalosti o struktuře institucí. Jejich funkční pravidla jsou totiž pro průměrného občana zřejmě příliš komplikovaná. Unie je vnímána jako projekt elit, je příliš byrokratická a nadměrně regulovaná. Problémy, které se jí týkají, mají malý význam pro každodenní život jejich občanů. Poslední poznámka by sice mohla být bezpředmětná, protože lidé ji ve své každodennosti nevnímají, nicméně je třeba zdůraznit, že tím, jak na Unii přecházejí různé pravomoci, resp. národní parlamenty přejímají legislativní předpisy, vykonává vlastně EP „část práce“ parlamentů národních. Je tedy potřeba jemu samotnému a jeho složení, tedy i volbám, věnovat náležitou pozornost. Velká část nařízení přijatých národními parlamenty je totiž vyvíjena na evropské úrovni, a jejich místní poslanci jsou omezeni pouze na zavedení do národního právního řádu. To vyvolává nespokojenost některých politiků v parlamentních zákonodárných orgánech.⁷⁹

2.3 Evropské volby v České republice

Vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 byl zlomový. Jednalo se o základní předpoklad k tomu, aby se posunulo myšlení občanů z tradičního národního uvažování a formě státu k určité mezinárodní kooperaci či federalistickému myšlení. V případě, že by se tato tvrzení naplnila, teorie voleb druhého řádu (SOE) by zřejmě neplatila, případně by jí nebylo věnováno tolik pozornosti. Pokud se podíváme k jejím kořenům až do sedmdesátých let minulého století, tak důvody k jejímu vzniku nalezneme. Nejde ani tak o institucionální zázemí, které sice je standardním předpokladem pro tyto výsledky, ale spíše o rozsah pravomocí EP. Pokud vezmeme v potaz volby v roce 1979, tak existovala velice nízká pravděpodobnost toho,

⁷⁸ LORENZ, Astrid, FORMÁNKOVÁ, Hana. *Politický systém Česka*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s., 2019. 271 s.

⁷⁹ JEŘÁBEK, Petr, MAREK, Jiří. *Evropský parlament? Pouhá karikatura demokracie, kritizuje poslanec* [online]. Brněnský deník.cz, 20. května 2014 [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://brnensky.denik.cz/z-regionu/evropsky-parlament-pouha-karikatura-demokracie-kritizuje-poslanec-20140520.html/>>.

že hlasovací lístek pro konkrétního kandidáta může nějak zásadně ovlivnit podobu a fungování Parlamentu samotného či evropských institucí obecně. Je však pravdou, že EP od této doby výrazně posílil ve svých pravomocích, což mělo vést k tomu, že se zvýší zájem o dění v EU a o volby jako takové. K tomu však bohužel v průběhu času výrazně nedošlo.⁸⁰

Historicky první evropské volby pro občany české republiky proběhly ve dnech 10. a 11. června 2004. Zajímavé je pozorovat, že ačkoli referendum o vstupu České republiky do Evropské unie bylo hojně diskutované téma a volební účast dosáhla poměrně respektovaných 55,21 %, účast ve volbách do evropského parlamentu se již s takovým zájmem rozhodně nesešla.⁸¹ V celkovém hodnocení voleb je nasnadě, že politické subjekty se potýkaly s neznámem, což se projevilo zejména na předvolební kampani, která kategoricky prezentovala témata národní politiky a byla prosta jakékoli hlubší evropské tematiky. Jako překvapení a specifikum české republiky rovněž působil výrazný úspěch malých politických subjektů. Sdružení nezávislých kandidátů-Evropští demokraté (SNK-ED) a hnutí Nezávislých (NEZ), jež ve volbách do dolní komory Parlamentu konaných v roce 2002 nedosáhly jakéhokoli úspěchu, byly naopak v evropských volbách oceněny ziskem mandátů.⁸² Tento zisk bych přisuzoval dobově vhodnou volbou čelních kandidátů.

Zpětně rovněž vidíme, že média obecně evropským volbám nevěnovala takovou pozornost, jakou by si zasloužily. Poprvé však můžeme vidět jasné využití rozvoje fenoménu nových médií, kdy kampaň vedená prostřednictvím online nástrojů byla považována za její důležitou součást.⁸³ Volební systém v zásadě respektoval zásady volebního systému do Poslanecké sněmovny, avšak s tím rozdílem, že republika není rozdělena do volebních obvodů, ale představuje jediný volební obvod. Důvodem je fakt, že počet poslanců je nízký. Volí se proporčním systémem kandidátních listin s 5% kvorem a metodou d'Hondtova dělitele.⁸⁴

2.3.1 Evropské volby 2004

Jak již bylo řečeno, v roce 2004 proběhly první volby do Evropského parlamentu v České republice a pro mnohé aktéry se jednalo o zásadní překvapení nejen výsledkově, ale také

⁸⁰ LORENZ, Astrid, FORMÁNKOVÁ, Hana. *Politický systém Česka*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s., 2019. 271 s.

⁸¹ Český statistický úřad. *Referenda o vstupu do EU a statistika*. [online]. CZSO.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/documents/10180/23204022/referenda.pdf/6550bd02-9ede-4759-ab3a-8ccf3238455a>>.

⁸² DANČÁK, Břetislav, FIALA Petr a HLOUŠEK. Vít. Evropeizace: pojem a jeho konceptualizace. In DANČÁK, Břetislav, Petr FIALA a Vít HLOUŠEK. *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. 1. vyd. Brno: IIPS, 2005. s. 15.

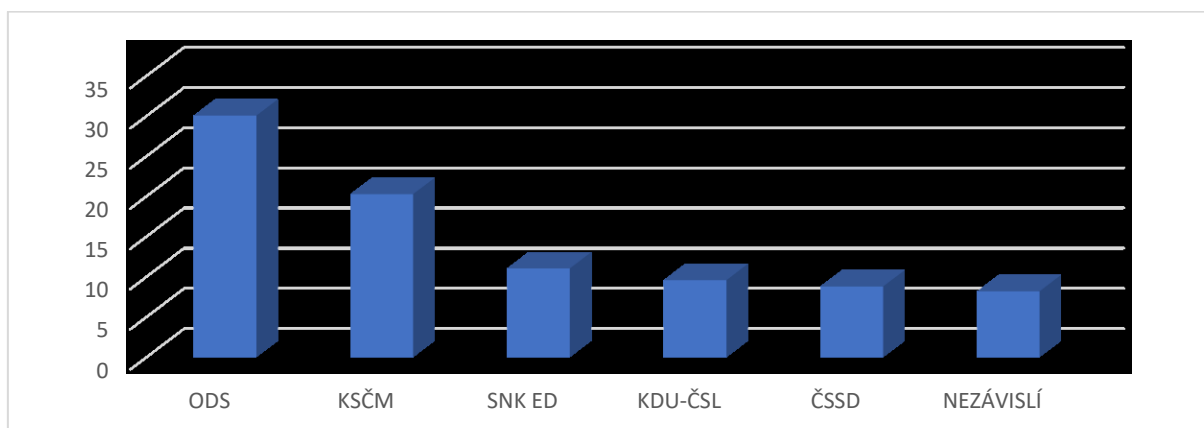
⁸³ ŠARADÍN, Pavel. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Praha: Periplum, 2004. s. 191.

⁸⁴ Tamtéž, s. 121.

v rámci volební účasti. Je nutné uvést, že vládní koalice, která vznikla po volbách v roce 2002 (ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU), měla za cíl dokončit vstupní jednání s Evropskou unií a následně do ní zemi bezproblémově dovést. To se tehdejší Špidlově vládě podařilo, nicméně společenská nálada nebyla ve volbách vládě nakloněna, což způsobovaly především vnitropolitické otázky.⁸⁵

Volební účast se předpokládala zhruba kolem 40 %, nicméně konečné číslo bylo o celých 12 % menší.⁸⁶ Velmi dobré výsledky zaznamenaly opoziční strany ODS a KSČM, naopak vládní US-DEU zažila volební neúspěch, neboť nepřekonala ani volební klauzuli a do EP nemohla vyslat jediného zástupce. Podobně skončila také ČSSD. Ta ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 sice získala více než 30 % hlasů, ale o dva roky později napočítala necelých devět procent se značnou ztrátou svých voličů. Občané naopak dali možnost nahlédnout do evropské instituce malým stranám nezatíženým českou parlamentní scénou. Zmínit můžeme např. uskupení jako SNK ED (Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté) či hnutí NEZÁVISLÍ.⁸⁷

Graf č. 1: Výsledky evropských voleb 2004 v procentech;⁸⁸

Je třeba si uvědomit, že první volby do EP byly uprostřed volebního cyklu českého parlamentního období, kdy se rovněž mohl projevit o efekt tzv. „U“ křivky, kdy vládní strany mívají uprostřed volebního cyklu slabší podporu, neboť jsou nuceny dělat nepopulární, avšak

⁸⁵ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2006, 481 s.

⁸⁶ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep121?xjazyk=CZ>>.

⁸⁷ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep141?xjazyk=CZ>>.

⁸⁸ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep141?xjazyk=CZ>>.

v daném časovém horizontu jinak potřebné kroky. Teorie volebních cyklů jistě v tomto období hrála roli a vládní strany, které se nacházely dle této teorie na v cyklu nejnižší úrovni podpory, v evropských volbách propadly. Zároveň je vhodné zaměřit se rovněž na osobu Vladimíra Špidly, tehdejšího předsedu ČSSD. Nejenže ostatní politické subjekty pojaly kampaň pro volby do EP jako referendum o jeho vládě (na což veřejně upozorňoval např. Mirek Topolánek), ale také se zvyšovalo pnutí uvnitř vládní strany samotné.

Intelektuálně zaměřený Vladimír Špidla, nahrazující tehdy velmi charismatického Miloše Zemana, těmto problémům mohl v dané době čelit pouze s velkými obtížemi. Osobně se domnívám, že důvody propadu ČSSD byly nejen v poměrně dobře sjednocené opozici, ale též v nestabilním prostředí politické strany, s níž měl Špidla dosáhnout volebního úspěchu. Přestože může kdokoli namítnout, že pokud by se jednalo o protest proti vládě jako takové, musela by propadnout také KDU-ČSL, je nasnadě zmínit lidovecký elektorát. Jejich voliči jsou totiž více disciplinovaní, načež k volbám chodí v dlouhodobém časovém horizontu pravidelně. Pokud bychom tedy připustili, že se jednalo o protest proti vládě vedené ČSSD, tak by v tomto „protivládním referendu“ byli potrestáni také malí koaliční partneři. U již zmíněné US-DEU to byl vskutku obrovský propad, protože si v daných volbách věřila a cílila především na evropská témata, která brala za svá. Výsledek KDU-ČSL tak fatální již nebyl, možná z výše uvedených důvodů, ale strana si oproti volbám do PSP ČR v roce 2002 pohoršila taktéž.

Vyvstává tedy potřeba zhodnotit úspěch malých či nových stran, kterým se podařilo do EP prorazit na úkor vládnoucí koalice. V tomto případě naplňuje teorii SOE skutečnost, že mandáty získaly zcela nové subjekty politické scény. V případě nezávislých /NEZ/ za jejich velkým volebním úspěchem stály především mediálně známé osoby, které za danou stranu kandidovaly. Zmínit lze především Janu Bobošíkovou a Vladimíra Železného, kteří vsadili na distanc od stávající vládní koalice a nová evropská témata, kdy jejich založený subjekt mínil hájit především české zájmy v rámci evropské politiky. V případě SNK-ED se naopak jednalo o zcela proevropský pohled, načež jako o lídrovi strany bychom mohli hovořit o Josefu Zieleniecovi.⁸⁹

U ostatních menších stran k žádnému výraznému posunu nedošlo. Buďto se jednalo o členy vládní koalice, kteří sklízeli negativní body za své vládnutí, anebo šlo o subjekty nepřibližující se uzavírací klauzuli. Praktickými vítězi se tak staly zmíněné nové strany, resp. strany opoziční. Jako závěr tak můžeme prezentovat fakt, že se z velké části opravdu jednalo o

⁸⁹ BALÍK, Stanislav. *Předvolební programy v evropských volbách* [online]. Centrum pro studium demokracie a kultury [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <https://old.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=199>.

protestní hlasování vůči stávající vládě, kdy např. u nových subjektů můžeme indikovat preferenční hlasování.

Jak bylo uvedeno výše, po rozšíření EU o nové postkomunistické státy došlo ke snížení průměrné volební účasti evropských voleb oproti předchozím obdobím. K tomuto došlo i v České republice: účast do EP byla téměř poloviční ve srovnání s volbami předchozími a ani zdaleka se nepřiblížila účasti, které se těšilo referendum o vstupu do EU (55 %).⁹⁰ Pokud se podíváme na volby do PSP ČR v roce 2002 či 2006 v tabulce níže a porovnáme jejich výsledky s těmi do EP 2004, zjistíme, že rozdíl je zcela zřejmý. Tyto skutečnosti totiž mohou přispět k objasnění chování českých voličů skrze model voleb druhého řádu.

Tabulka č. 1: Porovnání volební účasti v procentech mezi lety 2002–2006;⁹¹

Typ voleb	Volební účast
PSP ČR 2002	58,00
EP 2004	28,32
PSP ČR 2006	64,47

Volební účast při prvních volbách do EP dosáhla v České republice pouhých 28,32 %, což je jedna z nejnižších hodnot volební účasti u nás – v porovnání se zmíněným referendem či volbami do PSP ČR 2002 vykazuje sotva poloviční zájem. Jako kritérium pro odlišení voleb prvního a druhého řádu můžeme použít hranici padesáti procent, z čehož je zřejmé, že obecní, krajské, senátní či evropské volby spadají do kategorie voleb druhého řádu.

Volební účast byla opravdu nízká a dává se za vinu nejen charakteru voleb do EP, ale také špatné informovanosti voličů, jejich neznalosti celého systému či kandidátů. Dle průzkumu 14,3 % voličů uvedlo, že nemělo dostatek informací či vůbec neznalo volební kandidáty, přičemž mnozí z nich byli navíc v samotném volebním procesu zmateni. Stejně tak není možné nechat stranou faktor aktuální politické situace a působení české vlády. Někteří voliči jednoduše zůstali doma, o volbách vůbec nepřemýšleli anebo je bojkotovali jako celek. Mnozí dokonce

⁹⁰ Český statistický úřad. *Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii konané ve dnech 13.-14.06.2003* [online]. Volby.cz [cit. 17. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ>>.

⁹¹ Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14.-15.06.2002: Územní přehledy o volební účasti; Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06.-12.06.2004: Územní přehledy o volební účasti; Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06.-03.06.2006: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 17. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2002/ps5?xjazyk=CZ>>; <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep121?xjazyk=CZ>>; <<https://www.volby.cz/pls/ps2006/ps4?xjazyk=CZ>>.

tvrdili, že hlavním faktorem byla právě špatná práce vlády, načež svou rozladěnost dali najevo právě svou neúčastí ve volbách.⁹²

Částečnou vinu neúspěchu vládní ČSSD nese i její předseda Vladimír Špidla, který nejen že nezvládl politický tlak přicházející od opozičních stran, ale také nedokázal čelit rozdílným názorovým proudům uvnitř vlastní strany. Všechny tyto proměnné měly za následek neúspěch v evropských volbách, neboť až 77 % voličů ČSSD se tehdy volebního procesu jednoduše odmítlo zúčastnit.⁹³

Dílčí závěr

První Evropské volby konané v České republice přinesly především smíšené pocity. Je očividné, že politické strany vstoupily do neznámého prostředí a přesně nevěděly, jak cílit svou kampaň a komunikaci s voliči. Zmiňovány byly především vnitropolitická témata a celounijní dění nebylo dostatečně reflektováno. Voliči neměli dostatečný prostor seznámit se s chodem Unie a celkovým významem Evropského parlamentu. V celkovém důsledku se volební účast ve srovnání s národními parlamentními volbami výrazně propadla a úspěchu rovněž dosáhly neparlamentní strany - SNK ED (Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté) či hnutí NEZÁVISLÍ. Oba tyto ukazatele potvrzují platnost teorie SOE. Volby do Evropského parlamentu se konaly dva roky po národních parlamentních volbách. Zde je rovněž vidět platnost teorie volebních cyklů, jelikož v tomto období se vládnoucí politické strany nacházejí ve stavu největšího propadu preferencí a naopak opoziční strany mají tendenci posilovat.

2.3.2 Evropské volby 2009

Přestože se v období mezi lety 2004 a 2009 uskutečnily i další volby, politické prostředí bylo až na výměnu premiérů z téže politické strany překvapivě stabilní a nedynamické. Po zmíněné prohře ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 se Vladimír Špidla rozhodl rezignovat, přičemž jej měl nahradit do té doby první místopředseda strany Stanislav Gross. Ten však musel odstoupit vzhledem k nejasné situaci s financováním jeho bytu, načež byl do pozice premiéra jmenován Jiří Paroubek.

Ten vedl ČSSD do českých parlamentních voleb v roce 2006. Během nich levice značně posílila, nicméně jako úspěšné tyto volby brát nemohla. Strany z pravého politického spektra

⁹² LINEK, Lukáš. Volební účast. In ŠARADÍN, Pavel. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum, 2004, s. 303.

⁹³ LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. Účast při volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice. In LINEK, Lukáš a kol. (eds.) *Volby do Evropského parlamentu 2004*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 257.

totiž měly stejně mandátů jako ČSSD a KSČM dohromady, tedy 100. Nastal volební pat. Sestavení vlády bylo velice komplikovaným procesem, který se nakonec podařilo sjednat až po podpoře dvou „přeběhlíků“ z ČSSD. Vládní koalici vytvořily pravicové strany, tedy ODS, KDU-ČSL a SZ. Kvůli výše uvedeným počtům však měla velmi křehkou pozici, což už předem indikovalo budoucí problémy. Samotná vláda byla také značně nejednotná a potíže měly uvnitř sebe sama i jednotlivé politické subjekty. Zde se patří uvést především Stranu zelených, která se začala štěpit především ohledně názoru na možnost vybudování radarové základny v Brdech.

Na zmíněné vládě také leželo historicky první předsednictví České republiky v Radě EU, které se datuje k úvodnímu pololetí roku 2009. Její pozice na mezinárodním poli však byla velmi obtížná, neboť měla řešit několik krizí, s nimiž se Unie do té doby potýkala. Nejzávažnějším problémem byly zřejmě energetické nedostatky spočívající v zásobování ropou a plynem, na což byl kladen velký důraz.⁹⁴ Postupem času se tak začínala dostávat pod tlak nejen na poli evropském či světovém, ale také na domácí politické scéně, neboť opozice stále častěji volala po vyjádření nedůvěry vládě. Přestože se pravděpodobně jednalo o pouhý pokus o svržení vlády, k překvapení některých byl úspěšný,⁹⁵ především kvůli nespokojeným poslancům z řad ODS a SZ.⁹⁶ Na úrovni EU bylo svržení vlády v polovině evropského předsednictví považována za zcela nestandardní, avšak s těmito skutečnostmi se Česká republika rázem musela vyrovnat.

Vrátíme-li se k volbám do EP, které nyní byly na pořadu dne, účast v nich byla téměř stejně nízká jako v těch konaných v roce 2004. Tentokrát si cestu k volebním urnám našlo pouhých 28,22 % oprávněných voličů.⁹⁷ Tato informace potvrzuje koncept teorie SOE jako takový, nicméně se předpokládalo, že ve druhých volbách do EP dojde k eliminaci některých negativních faktorů. Zejména tady máme na mysli skutečnost, že voliči již měli dostatečné množství času na to seznámit se s EU, jejím fungováním či základními evropskými principy, což by alespoň částečně vysvětlovalo absenci této voličské skupiny v roce 2004. Navíc, tyto

⁹⁴ OVČÁČEK, Jiří. *Topolánek hledal cesty pro ropu a plyn z Kazachstánu* [online]. Novinky.cz, 12. února 2009 [cit. 1. května 2020]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/topolanek-hledal-cesty-pro-ropu-a-plyn-z-kazachstanu-40219081>>.

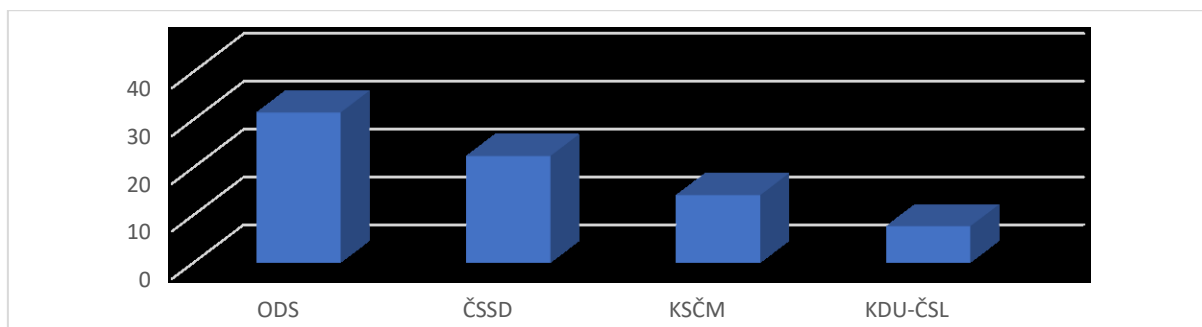
⁹⁵ SOUČKOVÁ, Kateřina, VOPÁLENSKÁ, Lucie. *Deset let od pádu Topolánkovy vlády: Tehdy zanikl model dvou silných stran, myslí si politolog* [online]. Český rozhlas Plus, 25. března 2019 [cit. 1. května 2020]. Dostupné na <<https://plus.rozhlas.cz/10-let-od-padu-topolankovy-vlady-tehdy-zanikl-model-dvou-silnych-stran-mysli-si-7800510>>.

⁹⁶ Pro nedůvěru vládě hlasoval třeba také Vlastimil Tlustý, který i dnes tvrdí, že by nejednal jinak. „Neměl jsem na vybranou žádnou dobrou variantu, neboť byl realizován antiprogram, který popíral vše, co jsem celou kariéru dělal a říkal,“ říká s odstupem času. K němu se tehdy přidali ještě Olga Zubová, Věra Jakubková a Jan Schwippel.

⁹⁷ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 03. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep121?xjazyk=CZ>>.

volby probíhaly bezprostředně po předsednictví České republiky v Unii, které bylo mediálně velmi dobře prezentováno. Vyjma reklamních spotů se předsednictví často skloňovalo i v tištěných médiích, načež samotné volby se konaly již za úřednické vlády Jana Fischera.

Graf č. 2: Výsledky evropských voleb 2009 v procentech;⁹⁸

K porovnání výsledků voleb do EP v roce 2019 a do PSP ČR v roce 2006 slouží tabulka č. 2 uvedená níže. Je možné se na ně rovněž podívat optikou teorie volebních cyklů - konaly se ke konci volebního období, kdy vládní strany opět zažívají nárůst preferencí. To se projevilo například u ODS, která ztratila 3,93 % hlasů. V době konání voleb však již byla u moci Fischerova úřednická vláda.

Tabulka č. 2: Porovnání volebních výsledků mezi lety 2006–2009 v procentech;⁹⁹

Politická strana	Volby do PSP ČR 2006	Volby do EP 2009	Rozdíl
ODS	35,38	31,45	-3,93
ČSSD	32,32	22,38	-9,94
KSČM	12,81	14,18	1,37
KDU-ČSL	7,22	7,64	0,42

Z důvodu úřednické vlády vládnoucí před samotnými volbami se těžko dělají nějaké relevantní závěry. Propad u ODS činí necelá čtyři procenta, u ČSSD jde cca o deset procent. I přes negativní bilanci ve srovnání s volbami do PSP ČR v roce 2006 se ODS stala jasným

⁹⁸ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 3. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep141?xjazyk=CZ>>.

⁹⁹ Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06. – 03.06.2006: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia; Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 3. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2006/ps52?xjazyk=CZ>>; <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep141?xjazyk=CZ>>.

vítězem voleb, neboť i přes pád vládní koalice dokázala udržet lídrovský potenciál. Voliči tak za rok úřadování Fischerovy vlády zřejmě již necítili potřebu zabývat se starými kauzami, které ODS provázely.¹⁰⁰

Dle optiky SOE můžeme indikovat především preferenční volbu, kdy dával volič jasný nesouhlas s tím, že byly vyvolány předčasné volby. Přestože u ČSSD vidíme značný propad, v rámci dvou voleb do EP se stále jedná o skokové zlepšení, tudíž i tento výsledek by strana samotná mohla nazývat úspěchem.¹⁰¹ Pro úplnost dodejme, že ČSSD v tomto mezidobí vyhrála jak regionální, tak i senátní volby, takže očekávala pokračování tohoto pozitivního trendu i v oblasti evropské.

U malých stran, jak je zmiňuje teorie SOE, je vidět výrazný neúspěch. Tyto strany neuspěly a mandáty, které získaly v roce 2004, nyní neobhájily. Své místo si udržela KSČM, i když jako opoziční euroskeptická strana trátila. I tak je její výsledek slušný, neboť se opět osvědčili její disciplinovaní voliči. Průběh voleb provázela kampaň, kdy vítězná ODS vycházela ze svého programu a ostře se vymezovala proti ČSSD, což bylo pro danou dobu vzájemné.¹⁰² ČSSD se snažila profilovat eurooptimisticky s programem akcentující záležitosti a význam EU, nicméně v kampani zmiňovala také domácí témata, ekonomickou krizi, její řešení či odmítání pravicové asociální politiky jakožto celku. Situace se však z minulých voleb do EP zcela otočila: zatímco v roce 2004 je Mirek Topolánek využil jako referendum o vládě ČSSD, nyní bylo přesně naopak – jeho vládnutí bylo podrobeno ostré kritice a zmiňováno i v samotných volbách ze strany ČSSD. V tomto případě se však jednalo o zcela negativní kampaň proti ODS, částečně poměrně agresivní.¹⁰³

Celá kampaň následně vyznívala tak, že spolu soupeří pouze ODS s ČSSD, které jsou s to vést velké propagační akce. Šlo především o to, jaké řešení zvolit pro boj s ekonomickou krizí, resp. jak nastartovat ekonomiku, přičemž je více než zřejmé, že levicová a pravicová strana budou mít na tuto tematiku zcela rozdílné názory. Ve stejném duchu se pak vedla kampaň i v nadcházejících volbách do PSP ČR. Volič tak mohl nabýt dojmu, že se vše soustředí na vystupování těchto dvou stran na politické scéně, čímž vznikla jakási bipolarita ve struktuře

¹⁰⁰ HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr. The 2009 European Parliament Election in the Czech Republic, June 5–6 2009. *European Parliament Election Briefing*, 2009, č. 29, s. 14.

¹⁰¹ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 3. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep141?xjazyk=CZ>>.

¹⁰² HRICOVÁ, Helena. Česká republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, Vít (eds.). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 49 – 53.

¹⁰³ Tamtéž, s. 53 – 56.

politické soutěže. Nedošlo však k protestnímu hlasování proti vládě a k velkým ziskům opozice.¹⁰⁴

Volby do EP tedy reagovaly hlavně na politickou situaci v České republice. ODS stále podporoval její voličský segment, navíc se přidali i ti, kteří byli nespokojeni s vyslovením nedůvěry vládě uprostřed předsednictví v EU. Proto není možné u těchto voleb pracovat s hypotézou propadu výsledků hlavní vládní strany kvůli protestním hlasům anebo prostřednictvím preferenčních hlasů, kdy by zisky sčítala opozice. V kampani se řešila hlavně ekonomická celostátní témata, strany se připravovaly na volby do PSP ČR 2010 a kampaň do EP byla jakousi zkouškou před těmito volbami.

Evropská témata se tím pádem neřešila prakticky vůbec, neboť občané měli s ohledem na probíhající krizi jiné okruhy zájmu. A v tom bychom mohli hledat neúspěch dříve úspěšných stran jako SNK-ED (svého času zmiňující ústřední evropská témata) či Nezávislých /NEZ/. U těch navíc došlo i k vnitřnímu štěpení strany, který vyústil až v odchod obou hlavních lídrů, kteří však neuspěli ani u náhradních subjektů (v případě Jany Bobošíkové to byla Politika 21, u Vladimíra Železného Libertas.cz). U malých subjektů tedy ani v tomto případě není možné hovořit o teorii SOE.

Zajímavý výsledek se týká KSČM. Přestože strana přišla o dva mandáty a nepodařilo se jí obhájit výborný výsledek z roku 2004, čtyři křesla se jí podařilo udržet, a to i přes kritické vyjadřování se k fungování EU. Straně však pomohla tradiční disciplinovanost voličů, kteří jsou zvyklí k volbám chodit. KDU-ČSL, byť ji podpora kontinuálně klesala, dokázala obhájit oba mandáty. To je možné považovat za úspěch, především vezmeme-li v potaz, že se v roce 2010 do PSP ČR strana neprobojovala, neboť nepřekročila uzavírací pětiprocentní klauzuli.¹⁰⁵

Tabulka č. 3: Porovnání volební účasti mezi lety 2009–2010 v procentech,¹⁰⁶

Typ voleb	Volební účast
EP 2009	28,22
PSP 2010	62,60

¹⁰⁴ HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr. The 2009 European Parliament Election in the Czech Republic, June 5–6 2009. *European Parliament Election Briefing*, 2009, č. 29, s. 14.

¹⁰⁵ Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps52?xjazyk=CZ>>.

¹⁰⁶ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Územní přehledy o volební účasti; Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 05. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep121?xjazyk=CZ>>; <<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps4?xjazyk=CZ>>.

Účast ve volbách do EP v roce 2009 byla opět velice nízká a téměř stejná jako v roce 2004. To je možné potvrdit konceptem teorie SOE.¹⁰⁷ Je možné ji vnímat také jako reakci voličů na bývalé vlády vedené ČSSD a ODS, tedy určitou únavu plynoucí z neustálé dominance těchto dvou stran. Nespokojenost voličů rostla, což lze vidět na příkladu Jiřího Paroubka, který se na jednom ze svých volebních mítinků setkal s házením vajec. Frustrace z politické scény se zvyšovala, navíc voliči věděli, že klíčové jsou volby do PSP ČR, a tudíž jim volby do EP nepřišly důležité. Přesto však můžeme zřetelně vidět, že se v nich výrazně projevila vnitropolitická situace, která motivovala občany zajímat se především o volby prvního řádu. Volby do EP tak zůstaly na okraji jejich zájmu jako nedůležité a podstatné záležitosti občanů neřešící.

Dílčí závěr

V pořadí druhé evropské volby konané v České republice se nesly především v duchu vnitropolitických témat a soupeření 2 nejsilnějších tradičních politických stran – ČSSD a ODS. Evropská témata nadále stála mimo hlavní diskusní proud. Ačkoli voliči měli v rámci uplynulého pětiletého období možnost seznámit se s Evropskou unií a načerpat potřebné informace, ve volební účasti se toto nijak neprojevovalo a zůstala na stejně nízkých hodnotách, jako v minulých volbách. Dříve úspěšné strany jako SNK-ED či Nezávislí /NEZ/ svůj volební úspěch nezopakovaly a zcela propadly, stejně tak ČSSD zaznamenala skoro desetiprocentní pokles. Významnou událostí bylo předsednictví České republiky v Radě EU, kdy zároveň byla vyjádřena nedůvěra vládě. V rámci konceptu teorie SOE opět vidíme zejména zřetelný pokles volební účasti mezi národními a evropskými parlamentními volbami, což řadí evropské volby na pozici voleb druhého řádu.

2.3.3 Evropské volby 2014

Všechny hlavní politické strany, které kandidovaly v evropských volbách 2014, měly jedno společné: vybraly výrazné a známé osobnosti jako své lídry. Tyto strany následně doplnilo velké množství menších stran, načež počet politických subjektů soutěžících o hlasy voličů se zastavil až na čísle 38. Může to znamenat zvýšený zájem o evropská témata či evropské dění, avšak stejně tak může jít o pragmatický kalkul, neboť případným zdarem by se jakýkoli z menších subjektů dostatečně zviditelnil před blížícími se komunálními volbami.

¹⁰⁷ ROVNÁ, Lenka. Czech Republic. In LODGE, Juliet (ed.). *The 2009 Elections to the European Parliament*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, s. 83 – 84.

Volby do Evropského parlamentu byly v roce 2014 ovlivněny značnou proměnou české politické scény. Nastupující pozici dominantního subjektu v nich obhájilo hnutí ANO 2011, avšak výrazně bodovala také TOP 09 (tehdy v tandemu se Starosty). Je však potřeba zmínit, že na rozdíl od hnutí Andreje Babiše svou roli nepotvrzovala v celostátní síle, neboť TOP 09 se vymezuje jako proevropská strana, tudíž si napříč politickým spektrem nachází v evropských volbách poměrně velké množství voličů. Silnou pozici měla především v roce 2010, méně pak o tři roky později, načež dnes bychom ji mohli označit jako politickou stranu cílící na svůj elektorát především v Praze a jiných větších městech republiky. Zcela zřetelný je také propad ČSSD, případně ODS, kterým se dařilo v evropských volbách bodovat v letech minulých. Především výsledek druhé zmíněné strany je nízký, zvláště ve srovnání s volbami do EP z let 2004 či 2009, kde získala vždy okolo 30 % odevzdaných hlasů.¹⁰⁸

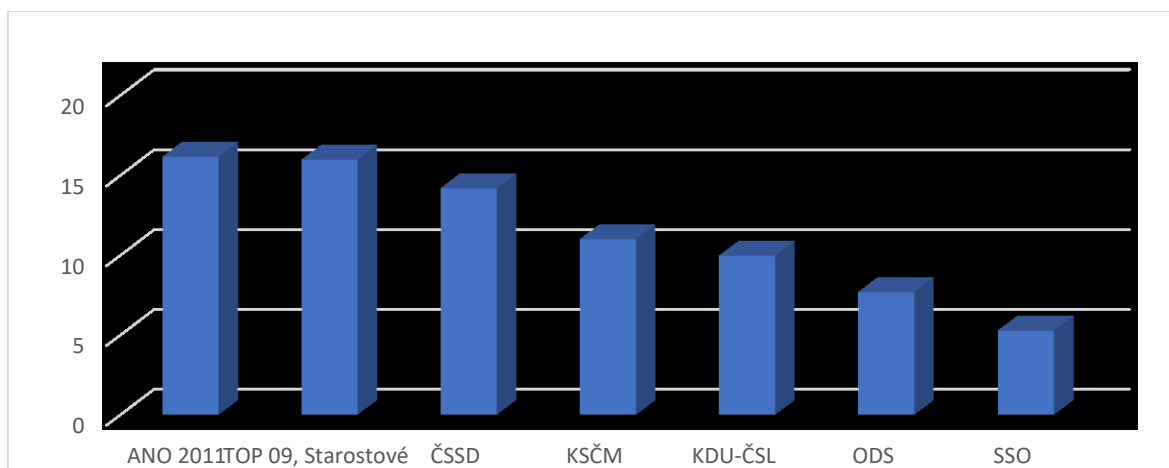
V Evropských volbách tedy zvítězilo vládní hnutí ANO 2011 s celkovým ziskem 16,13 %. Oproti volbám národním, ve kterých získalo 18,65 % se jedná o mírný pokles, avšak hnutí si připsalo celkové volební prvenství. V rámci teorie volebních cyklů se volby konaly spíše na začátku volebního období, kdy vládnoucí strany získávají obdobné preference, jelikož voliči ještě nemají tendenci vyvažovat. Další vládní strana, sociální demokracie, která se se ziskem 20,45 % stala vítězem národních parlamentních voleb, u voleb evropských spíše propadla se ziskem 14,17 %. Poslední vládní strana KDU-ČSL získala v evropských volbách 9,95 %, což je výsledek, který překonává volební zisk v národních parlamentních volbách o 3,17 %.

O evropské volby zájem ze strany voličů opět nebyl vysoký, volit se dostavilo pouze 18,2 % z nich.¹⁰⁹ Velmi dobře svou voličskou základnu dokázala mobilizovat Strana svobodných občanů, díky níž získal mandát do EP ekonom Petr Mach. Teorie SOE opět uspěla, neboť v těchto volbách získala dostatečný počet hlasů strana, která se na domácí politické scéně v rámci voleb prvního řádu etablovat nikdy nedokázala. Ostatní subjekty, které do EP vyslaly své zástupce, pak již byly z toho hlavního politického proudu, ač kromě KDU-ČSL oslabily v porovnání s preferencemi u národních voleb.

¹⁰⁸ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep141?xjazyk=CZ>>.

¹⁰⁹ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep121?xjazyk=CZ>>.

Graf č. 4: Výsledky evropských voleb 2014 v procentech;¹¹⁰

Dílčí závěr

Evropské volby konané v roce 2014 zaznamenaly velmi nízkou volební účast, jelikož volit přišlo pouhých 18,2 % voličů. Je tak zřejmé, že za 10 let členství České republiky v Unii česká politická scéna dostatečně nediskutovala celoevropská témata a voliči nepřisoudili evropským parlamentním volbám dostatečný význam. Úspěch zaznamenalo hnutí ANO 2011 Andreje Babiše, které je až dodnes dominantním politickým subjektem. V rámci teorie SOE se opět potvrdila platnost hypotézy v rámci srovnání volební účasti a volební úspěch Petra Macha, který na národní parlamentní úrovni nikdy úspěch nezaznamenal. Evropské volby se konaly na počátku volebního cyklu, kdy vládní strany získávají obdobnou podporu. Ač dva hlavní subjekty – ANO a ČSSD nezískaly v evropských volbách stejné či vyšší preference v porovnání s volbami národními, ztráty nejsou, zejména u hnutí ANO 2011, nijak zásadní a ČSSD obsadila celkově 3 příčku.

2.3.4 Evropské volby 2019

Přestože volby do Evropského parlamentu z roku 2019 nejsou kvůli prozatímnímu nedostatku exaktních dat během vzniku této práce zahrnuty v jejím hlavním tématu, pokládal bych za nevhodné je alespoň okrajově nezmínit. Evropská unie je bezpochyby velmi živým organismem, který se neustále vyvíjí. Pavel Šaradín ve své publikaci z roku 2008 uvádí, že ve volbách druhého řádu voliči rozhodují o takových kompetencích a pravomocích, které nemají přímý dopad na exekutivu. Z podstaty věci jsou tedy násobně menší ve vztahu k volbám

¹¹⁰ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep141?xjazyk=CZ>>.

prvořadým.¹¹¹ Dle mého názoru je tato premisa pro volby do EP platná stále méně, jelikož daný orgán postupně snižuje svůj demokratický deficit (přestože Evropská komise je v rámci exekutivy přeci jen významnější). Byť se dá konstatovat, že na exekutivu má stále větší vliv spíše Komise, obecně vzato mají všechny instituce přirozenou tendenci posilovat svůj vliv na celospolečenské dění. O zvyšování vlivu institucí Unie na chod jednotlivých států mluvil již v minulosti např. bývalý prezident republiky Václav Klaus, který je významným zastáncem euroskeptického proudu.¹¹²

Volby do EP v roce 2019 se nesly v duchu mnoha očekávání žádající výrazné změny, která se ve výsledku potvrdila jen částečně. Dosud vládnoucí koalice evropských lidovců a socialistů měla dle prognóz oslabit na základě nárustu preferencí stran, které bychom mohli označit jako „euroskeptické, protimigrační či zprava populistické.“¹¹³ Ačkoli se velké změny v rozložení smýšlení evropské politické elity neodehrály, i přes to můžeme na základě výsledků vidět odklon části voličů od tradičních stran s požadavkem odlišného směřování. Velmi trefně situaci shrnula ve svém komentáři Zuzana Stuchlíková, která tvrdí následující: „*EPP a S&D ztratily svou tradiční většinu, ale euroskeptické strany nedosáhly třetiny hlasů, které by jim umožnily blokovat zásadní rozhodnutí parlamentu.*“¹¹⁴ Podle mého názoru však i přes tento komentář nelze euroskeptické strany považovat za bezvýznamnou součást zasedání a lze jen doufat, že tradiční strany alespoň částečně vyslyší názor opozice, což by mohlo vést k větší spolupráci napříč politickým spektrem a k prohloubení všeobecně prospěšné integrace.

Za velký úspěch v evropských volbách v roce 2019 však můžeme považovat zelené strany, resp. hnutí akcentující problematiku životního prostředí a klimatu obecně. Ještě před samotnými volbami jsme mohli být svědky klimatických stávek a jiných forem protestů reagující na špatnou situaci životního prostředí napříč celou Unií. V rámci celounijního srovnání získali Zelení nejvíce hlasů v historii, byli výrazně slyšet a v během povolebního uspořádání se stali čtvrtou největší frakcí v EP.¹¹⁵ Vzhledem k výsledkům voleb, které jednoznačně přisoudily oslabení dosud největším frakcím lidovců a socialistů, se ze Zelených stala strana nezpochybnitelného významu, přičemž se mohou stát zásadními hráči během

¹¹¹ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 28.

¹¹² GERKEN, Lüder. Co přijde po lisabonské smlouvě? In JOSÉ, Maria Aznar a kol. (eds.) *Václavu Klausovi: Festschrift k významnému životnímu jubileu*. Praha: Fragment, 2011, s. 94 – 97.

¹¹³ MLEJNEK, Josef. *Eurovolby jsou zemětřesení, ale na nižším stupni Richterovy škály* [online]. iDNES.cz, 28. května 2019 [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/volby/evropsky-parlament/2019/eu-volby-parlament-strany-komentar.A190528_091626_zahranicni_luka>.

¹¹⁴ STUHLÍKOVÁ, Zuzana. *Evropské politické frakce – Věci se změnily, černé scénáře se nenaplnily* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.

¹¹⁵ Oddělení institucionální komunikace ÚV ČR. *Politické skupiny v EP* [online]. EUROSOP.CZ [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/9254/sekce/politicke-skupiny-v-ep/>>.

jednotlivých hlasování. Navíc, zelená politika je celospolečensky atraktivní a diskutované téma, čehož bude chtít tento subjekt využít a posílit tak svou pozici v rámci Parlamentu. Legitimitu při prosazování svých zájmů nyní může čerpat právě z široké celospolečenské diskuse na téma ochrany klimatu a životního prostředí, která je často nadřazována nad ostatní, převážně ekonomické, zájmy.

Z hlediska národních výsledků získaly zelené strany křesla ve většině zemích západní, severní a jižní Evropy. K největším volebním ziskům zelených došlo zejména v Německu a Francii, dále také v Irsku, Finsku, Dánsku, Švédsku, Nizozemsku či ve Spojeném království. Zajímavý může být také fakt, že v zemích s nejhorší kvalitou ovzduší v EU, především tedy Polsku či České republice, zelené strany výrazné volební zisky nezaznamenaly. U nás bychom jako subjekt nejvíce akcentující ochranu životního prostředí zřejmě označili Piráty, kteří dosáhli na celkový počet tří zvolených europoslanců.¹¹⁶

Pokud bychom zůstali u volebních výsledků v České republice, voliči svou zásadní nespokojenost s vládnoucím establishmentem nevyslovili. Evropské volby ovládlo vládnoucí hnutí ANO 2011 se ziskem 21,18 % hlasů, což ve výsledku znamenalo celkem šest europoslanců. Následovala euroskeptičtější ODS se 14,54 % a následně zmínění Piráti se zhruba půlprocentní ztrátou. Ve volbách do EP naopak neuspěla ČSSD jakožto zástupce jedné z tradičních politických stran s necelými čtyřmi procenty hlasů. Žádná velká volební změna se tak neodehrála.¹¹⁷

Toto srovnání však neplatí jen pro Českou republiku, ale také pro ostatní země tzv. Visegrádské skupiny, kde je zřejmé, že volební výsledky odpovídají politickému rozložení sil na národních úrovních. „*Polské a maďarské volby s přehledem vyhráli nacionalisté, Slovensko zažilo mírné vítězství mixu proevropských liberálních stran nad vládnoucími sociálními demokraty a extrémní pravici. V České republice vyhrála volby politická uskupení, která jsou sice obecně proevropská, ale kritizují současnou podobu Evropské unie a prosazují více intergovernmentální Evropu,*“ objasňuje ve svém komentáři Jana Juzová zaměřující se na visegrádskou spolupráci.¹¹⁸ Jak již bylo řečeno, v ani jednom z těchto států nemůžeme vidět zásadní příklon k zelené politice, která jinak volby zejména v západních zemích výrazně poznamenala.

¹¹⁶ DAVIDOVÁ, Kateřina. *Evropské volby 2019: Zelená vlna rozdělila Evropu* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.

¹¹⁷ <https://www.e15.cz/volby-evropsky-parlament>

¹¹⁸ JUZOVÁ, Jana. *EP volby a V4 – Pár v zásadě pozitivních překvapení* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.

Co vlastně poslední parlamentní volby o dalším směřování EU vypovídají? Dle mého názoru mnohé, zejména pak to, že parlamentní volby nelze vnímat pouze jako nutnou obměnu volených zástupců, kterým končí mandát, ale jako precizní výzkum myšlenkového proudu a naladění společnosti na celoevropské úrovni. A ta formulovala své nálady jasně – posílením liberálního proudu, částečným posílením euroskepticismu jako logického vyústění souboje dvou protipólů a akcentem tématu životního prostředí. Zejména poslední oblast je záležitost, které se celoevropská agenda začala věnovat s obrovskou vervou, jelikož cítí nepřehlédnutelný tlak a poptávku na řešení tohoto problému v mnoha zemích. Historicky rekordní volební účast mladých voličů v kategorii do 25 let jen potvrzuje dané tvrzení, neboť téma životního prostředí je blízké zejména mladší generaci.¹¹⁹ Myšlenka uhlíkové neutrality EU do roku 2050, která má být dosažena souborem opatření pod názvem Green Deal for Europe, jen potvrzuje výše řečené.¹²⁰ Volební účast v ČR rovněž zaznamenala rekord ve výši 28,72 % oprávněných voličů, což nám opět dává naději, že občané získávají pocit důležitosti svého hlasu, který by rádi slyšeli nejen na národní, ale také na nadnárodní úrovni. Vždyť EP je právě tou institucí, která občany na poli EP skutečně zastupuje.

Dílčí závěr

Evropské volby v roce 2019 byly pro mnoho zúčastněných subjektů velkým překvapením. Úspěch zaznamenaly strany akcentující enviromentální témata a oslabení naopak zažily tradiční politické špičky. Největší změnou je však volební účast, která překonala všechny dosavadní sledované volební klání, což lze požadovat za úspěch a značí zvýšený zájem o témata evropské politiky.

2.4 Dílčí závěr kapitoly

Zavedení přímých voleb do Evropského parlamentu bylo mimo jiné motivováno posílením sociálního přijetí procesu evropské integrace. Bylo však tohoto cíle dosaženo? Ukazuje se, že od samého začátku nedisponují volby do EP velkým zájmem voličů, přičemž právě opak měl být základem jeho etablování se mezi respektované instituce. Můžeme říci, že ze zamýšlených voleb prvního řádu se nakonec staly volby druhořadé. Důležité je, že od

¹¹⁹ Evropský parlament. *Evropské volby 2019: Rekordní účast mladých voličů* [online]. Evropský parlament, 24. září 2019 [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20190923IPR61602/evropske-volby-2019-rekordni-ucast-mladych-volicu>>.

¹²⁰ Evropská komise. *Zelená dohoda pro Evropu: Snaha stát se prvním klimaticky neutrálním kontinentem* [online]. Evropská komise [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs>.

založení v roce 1979 pozorujeme u voleb do EP stále klesající trend volební účasti. Zvrácení tohoto trendu můžeme vidět v roce 2019, kdy volební účast poprvé stoupla, a to především zásluhou mladších voličů.

Mezi důvody nízké účasti lze rozlišit řadu faktorů, zdá se však, že nejdůležitějším problémem je nedostatek v přesvědčení občanů EU o skutečném dopadu jejich hlasu na politiku. Větší zájem voličů by mohla vyvolat změna statutu samotných voleb, tedy opravdu z nich učinit volby prvořadé. K tomu však může dojít pouze za předpokladu, že se zásadně zvýší pravomoc tohoto orgánu. V opačném případě se pak může stát, že občané budou i nadále sledovat EP jako málo významnou instituci. Kromě toho je třeba mít na paměti, že daný problém je součástí širšího jevu, konkrétně klesající účasti ve všech volbách globálně. Obzvláště zjevná je volební absence v zemích střední a východní Evropy, není proto divu, že po jejich vstupu do EU se už tak nízká účast ve volbách do EP ještě prohloubila. Zaměříme-li se pouze na Českou republiku, platí výše řečené: mezi voliči je zájem o dění v rámci evropské politiky nejnižší, porovnáme-li jej s ostatními druhy voleb. Z údajů obsažených také v této práci je navíc dobře patrné, že se během let stále snižuje, neboť mezi ostatními členskými státy se k volbám do EP dostavil po Polsku a Slovensku procentuálně nejmenší počet lidí. Zájem kandidujících subjektů však rostl.¹²¹

Z výsledků voleb je patrný značný ústup úspěšnosti „parlamentních“ stran. Ve volbách v roce 2004 získaly čtyři hlavní politické subjekty, tedy ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS, na 80 % všech mandátů. V roce 2009 to byla dokonce křesla všechna. V zatím posledních volbách v rámci sledovaných období této práce do EP se jim však stejný úspěch zopakovat nepodařilo, naopak dokázaly vybojovat pouhou polovinu všech mandátů. K tomuto propadu „přispěla“ především ODS a ČSSD, které zaznamenaly celkovou ztrátu deseti evropských křesel. Na jejich úkor se poté prosadily nové politické subjekty, především ANO 2011 a TOP 09 (s hnutím STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ).

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že u všech sledovaných voleb do EP se projevil fakt, že je obyvatelé České republiky vnímají jako volby druhého řádu. Specifikoval je pak především nezájem a nízká volební účast voličů, ale taktéž to, že politické strany ve svých kampaních akcentovaly především domácí témata a upřednostňovaly volby řádu prvního, tedy

¹²¹ Zatímco ve volbách v letech 2004 a 2009 se o jeden post europoslance ucházelo 25 kandidátů, v roce 2014 to bylo již o šest osob více. Tito politici byli povětšinou nominováni se stranickou příslušností subjektu, za který se voleb účastnili. Kandidátů bez politické příslušnosti ve stejném roce oproti předchozím volbám ubylo, a to přesto, že tradiční parlamentní strany vykazovaly trend zcela opačný. Drtivá většina osob uváděla jako svou státní příslušnost českou, kandidujících občanů z jiných států Evropské unie bylo pouze 15. Zajímavostí také je, že se tyto kandidátní listiny vyznačovaly poměrně nízkým zastoupením žen: z hlediska statistiky se o mandát ucházely převážně v mladších věkových kategoriích.

volby do PSP ČR. Dle nejnovějšího průzkumu agentury STEM však spokojenost občanů České republiky se členstvím v Unii již několik let po sobě stoupá, což by dle mého názoru mohlo pozitivně ovlivnit účast u voleb do EP. Bude tak rozhodně zajímavé sledovat budoucí vývoj v této oblasti celoevropské politiky.¹²²

Je jistě úctyhodné, že teorie s kořeny sahajícími do minulého století prokázala svoji platnost i v roce 2020. Jednotlivé arény jsou provázané a volby na národní a nadnárodní úrovni od sebe nelze zcela oddělit, v mnoha prvcích se překrývají. Stále je však zřetelná diferenciace vnímání těchto voleb v očích voličů. Teorie voleb druhého řádu by tak mohla vydržet v platnosti ještě několik volebních klání. Osobně zastávám názor, že pokud nedojde k výrazným změnám v globálním společenském uspořádání, budou nadnárodní parlamentní volby ve srovnání s těmi národními vždy upozaděny, avšak rozdíl by mohl být postupně stírán tím, jak budou nadnárodní instituce rozvíjet své kompetence.

¹²² STEM. *Mírná většina českých občanů je spokojena s členstvím ČR v Evropské unii, napříč různými skupinami obyvatel však přetrvávají výrazné rozdíly* [online]. STEM, 30. ledna 2020 [cit. 10. května 2020]. Dostupné na <<https://www.stem.cz/mirna-vetsina-ceskych-obcanu-je-spokojena-s-clenstvim-cr-v-evropske-unii-napric-ruznymi-skupinami-obyvatel-vsak-pretrvavaji-vyrazne-rozdily/>>.

Závěr

Ačkoli kořeny teorie voleb druhého řádu sahají do druhé poloviny minulého století, stále vznikají nové práce ověřující v menším či větším měřítku její platnost. Studium pramenů při psaní této diplomové práce jsem dospěl k závěru, že většina autorů považuje danou teorii za nadále platnou a nepřekonanou. Argumentů, proč voliči dávají přednost zejména volbám prvního řádu, je totiž několik: na prvním místě uveďme subjektivně vnímanou blízkost dolní komory národního parlamentu oproti Parlamentu evropskému, přičemž je dobré zmínit také rozdíl ve velikosti politických kampaní před jednotlivými volbami, který vychází v neprospěch voleb evropských. Rovněž je možno setkat se i s názory, že využití aktivního volebního práva ve volbách do Evropského parlamentu je nepodstatné, neboť tento je občanům příliš vzdálen, povolební uspořádání málo respektuje vůli voličů, a že odmítnutí participace na volebním procesu je často vnímáno jako určitá forma protestu. Dle nejnovějších průzkumů však spokojenost občanů České republiky se členstvím v Evropské unii stoupá, což by v konečném důsledku mohlo volební účast pozitivně ovlivnit.

Cílem této práce bylo poskytnout ucelený teoretický i praktický přehled o teorii druhého řádu na příkladu voleb konaných v České republice. V rámci teoretické části jsem se zabýval jejími kořeny, vysvětlením konkrétních funkčních principů a popisem jednotlivých arén. Nedílnou součástí této práce je rovněž teoretické východisko v podobě představení Evropského parlamentu či samotných voleb do této důležité nadnárodní instituce.

Praktická část práce dokazuje jevy popsané v části teoretické a obsahuje bližší analýzu jednotlivých volebních modelů v letech 2004, 2009 a 2014, čímž dává pozitivní odpověď na otázku relevance teorie SOE na našem území. Zmiňuje také volby do Evropského parlamentu v roce 2019, a přestože tyto již nejsou jejím hlavním tématem, pokouší se reagovat na nejnovější dostupná data a v krátkosti nastínit trend budoucího vývoje.

V práci byly nastoleny celkem dvě hypotézy. První předpokládala, že volební účast do Evropského parlamentu je ve sledovaném období vždy nižší než volební účast v rámci voleb národních, v našem případě tedy voleb do Poslanecké sněmovny České republiky. Zmíněná hypotéza se nakonec ukázala jako platná, neboť ze získaných dat byla účast v eurovolbách z pohledu voličů vždy v pozadí zájmu oproti volbám do PSP ČR. Druhá hypotéza se týkala volebních výsledků. Konkrétně má práce měla ověřit to, zdali jsou volební výsledky opozičních stran vyšší než výsledky vládních subjektů, což by se dalo vyložit jako forma nespokojenosti s vládnoucí exekutivou. Tento předpoklad se naplnil zejména ve volbách v roce 2004, při kterých vládnoucí strany zcela propadly a opozice získala značné preference. Je ale rovněž

nutné dodat, že tyto volby se konaly přesně uprostřed volebního cyklu, kdy vládní strany mají nejmenší podporu. Naopak volby konané v roce 2009 se konaly spíše v závěru volebního cyklu, kdy vládní strany opět postupně získávají preference, a tak například ztráta vítězné ODS nebyla nijak vysoká s hodnotou 3,93 %. Rovněž ve volbách v roce 2014 se projevil pokles preferencí u 2 ze 3 vládnoucích subjektů. Celkově lze říci, že ačkoli se ve většině sledovaných období podařilo prokázat opakující se pokles preferencí vládnoucích stran, kritérium volební účasti vyznívá výrazně přesvědčivěji. Tento stav lze rovněž přičítat teorii volebních cyklů, jelikož pouze první volby do Evropského parlamentu v rámci výzkumu na území České republiky probíhaly uprostřed volebního mandátu vládnoucích sil, kdy strany čeká obecně největší propad preferencí. Ostatní volby probíhaly v počátku či konci volebního cyklu. Tato skutečnost je velice důležitá, jelikož občané ještě nemají tendenci reagovat na volební výsledek vzešlý z národních parlamentních voleb anebo naopak reagují na předvolební okolnosti a volí tedy obdobně.

Díky provedení hypotéz je tedy možné odpovědět na výzkumnou otázku, zdali je možné koncept voleb teorie voleb druhého řádu aplikovat na volby do Evropského parlamentu uskutečněných mezi léty 2004–2014 v České republice. Zkoumáním jsem dopěl k názoru, že daná aplikace možná je, neboť se ukazatel nižší volební účasti naplnil a ukazatel vyjádření nespokojenosti s vládnoucími stranami na úrovni národní, které se projeví poklesem preferencí u nadnárodních voleb, ve většině případů také. Voliči legitimovaní k volbám v České republice tedy nadále vnímají volby do Evropského parlamentu jako sekundární.

K největšímu naplnění teoretických předpokladů došlo dle mého názoru u dimenze významu, specifické arény a volební kampaně. V dimenzi významu stále můžeme pozorovat smýšlení voličů tíhnoucí spíše k preferenci národních parlamentních voleb, jelikož tato legislativní moc má dle jejich názoru větší pravomoci a sílu, nežli parlament nadnárodní. V dimenzi specifické arény se zřetelně projevuje nepochopení složitosti fungování voleb do Evropského parlamentu a například povolebního vyjednávání stran oproti stejnému aktu v rámci komunální či národní politiky. Dimenze volební kampaně byla v práci mnohokrát zmiňována v tom ohledu, že strany neinvestují do kampaně při konání evropských voleb takové finanční prostředky, jako při konání voleb národních a rovněž média reflektují volby první a druhé úrovně odlišně, přičemž národní volby dostávají obecně více mediálního prostoru.

Teorie voleb druhého řádu zřejmě vydrží napříč zeměmi Evropské unie v platnosti ještě několik dalších volebních cyklů, tedy alespoň částečně. V rámci dalšího výzkumu by bylo vhodné na aktuálních datech nejen zkoumat platnost teorie SOE, ale také sledovat individuální příčiny v jednotlivých členských státech, které vedou k tomu, že zmíněná teorie zůstává nadále

platná. Skrze zkoumání její efektivity totiž lze vnímat to, jakým směrem se volby udávají, což vnímám jako hlavní přínos mé práce ověřující platnost teorie SOE. Zjednodušuje totiž pohled na jednotlivá volební klání a jejich vývoj v čase.

Rovněž za klíčové považuji položit si otázku, jak zvýšit prozatímně nízkou volební účast při volbách do Evropského parlamentu. Jistou cestou by mohlo být spojení s jinými volbami na úrovni členských států. Podíváme-li se kupř. na litevský příklad, v roce 2004 a 2014 byly tyto volby spojeny s jedním ze dvou kol prezidentských voleb. Zažily tak nebývalý úspěch: k urnám se dostavilo dokonce více voličů než během voleb prvního řádu, tedy parlamentních, celkově šlo o 48 %. Přestože byl rozdíl pouze v řádu jednotek procent, ukázalo se, že daný způsob je efektivní nejen z hlediska finanční úspory státu, ale také z hlediska účasti voličů. Zbylé litevské eurovolby v roce 2009, které spojeny s jinými volbami nebyly, měly účast opět nízkou: volit se rozhodlo pouhých 21 % oprávněných osob.¹²³

V budoucnu se možná setkáme s dalším nárustem volební účasti u voleb druhého řádu, které budou vnímány čím dál tím významněji. Zřejmě nelze očekávat, že by volby do Evropského parlamentu v blízké budoucnosti konkurovaly ve významnosti a volební účasti např. národním parlamentním volbám, avšak zvyšování zájmu a větší rozpraudění celospolečenské diskuse o volbách druhého řádu, ať už do Evropského parlamentu či jiných volených zastupitelských orgánů, lze nakonec vnímat velmi pozitivně.

¹²³ Evropský parlament. *Nástroj Evropského parlamentu pro porovnání výsledků evropských voleb* [online]. Evropský parlament [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/nastroje/nastroj-pro-porovnaní/>>.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- 1) BLÍŽKOVSKÝ, Radek, NĚMEC, Jan. *Právní úprava volební povinnosti ve vybraných zemích*. Praha: Parlamentní institut, 2013. 25 s.
- 2) BUREŠ, Jan, CHARVÁT, Jakub, ŠTEFEK, Martin. *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. České Budějovice: Grada Publishing, 2012. 528 s.
- 3) CABADA, Ladislav. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2010. 26 s.
- 4) CIHELKOVÁ, Eva, JAKŠ, Jaroslav a kol. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004. 396 s.
- 5) DUŠEK, Jiří. *Historie a organizace Evropské unie*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. 284 s.
- 6) EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Jak funguje Evropská unie*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014. 44 s.
- 7) EVROPSKÝ PARLAMENT. *Evropský parlament: Hlas občanů v EU*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017. 18 s.
- 8) FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s.
- 9) FONTAINE, Pascal. *Evropa ve 12 lekcích*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017. 111 s.
- 10) KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s.
- 11) LACINA, Lubor, OSTŘÍŽEK, Jan a kol. *Učebnice evropské integrace*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Barrister & Prncipal, 2011. 468 s.
- 12) LORENZ, Astrid, FORMÁNKOVÁ, Hana. *Politický systém Česka*. 1 vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s., 2019. 271 s.
- 13) SLOSARČÍK, Ivo, KASÁKOVÁ, Zuzana a kol. *Institute Evropské unie a Lisabonská smlouva*. České Budějovice: Grada Publishing, 2013. 248 s.
- 14) ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s.

- 15) ŠARADÍN, Pavel. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. 1. vydání. Praha: Periplum, 2004. 320 s.

Dílčí sborníkové studie

- 16) DANČÁK, Břetislav, FIALA Petr, HLOUŠEK Vít. Evropeizace: pojem a jeho konceptualizace. In DANČÁK, Břetislav, Petr FIALA a Vít HLOUŠEK. *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. 1. vyd. Brno: IIPS, 2005, 25 s.
- 17) GERKEN, Lüder. Co přijde po lisabonské smlouvě? In JOSÉ, Maria Aznar a kol. (eds.) *Václavu Klausovi: Festschrift k významnému životnímu jubileu*. Praha: Fragment, 2011.
- 18) HRICOVÁ, Helena. Česká republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, Vít (eds.). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.
- 19) LINEK, Lukáš: Volební účast. In ŠARADÍN, Pavel. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum, 2004.
- 20) LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. Účast při volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice. In LINEK, Lukáš a kol. (eds.) *Volby do Evropského parlamentu 2004*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007.
- 21) ROVNÁ, Lenka. Czech Republic. In LODGE, Juliet (ed.). *The 2009 Elections to the European Parliament*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.

Odborné časopisecké články

- 22) CAMPBELL, Agnus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3.
- 23) HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr. The 2009 European Parliament Election in the Czech Republic, June 5–6 2009. *European Parliament Election Briefing*, 2009, č. 29.
- 24) MILLER, W. L., MACKIE, M. The Electoral Cycle and the Asymmetry of Government and Opposition Popularity: An Alternative Model of the Relationship between Economic Conditions and Political Popularity. *Political Studies*, roč. 21, č. 3. s. 263 – 279.
- 25) TUFTE, Edward. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3.
- 26) REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Result. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3.

- 27) REIF, Karlheinz. European Election as Member State Second-order election Revisited. *European Journal of Political Research*, 1997, č. 31.

Právní předpisy

- 28) Rozhodnutí Rady 2002/772/ES ze dne 25. června 2002, kterým se mění Akt o volbě zastupitelů v Evropském parlamentu ve všeobecných a přímých volbách.
- 29) Směrnice Rady 93/109/ES ze dne 6. prosince 1993, kterou se stanoví pravidla pro výkon práva volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu občanů Unie, kteří mají bydliště v některém členském státě a nejsou jeho státními příslušníky.
- 30) Usnesení Státní volební komise ze dne 5. září 2017 č. 198.
- 31) Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- 32) Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.

Elektronické zdroje

- 33) BALÍK, Stanislav. *Předvolební programy v evropských volbách* [online]. Centrum pro studium demokracie a kultury [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <https://old.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=199/>.
- 34) DAVIDOVÁ, Kateřina. *Evropské volby 2019: Zelená vlna rozdělila Evropu* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.
- 35) JEŘÁBEK, Petr, MAREK, Jiří. *Evropský parlament? Pouhá karikatura demokracie, kritizuje poslanec* [online]. Brněnský deník.cz, 20. května 2014 [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://brnensky.denik.cz/z-regionu/evropsky-parlament-pouha-karikatura-demokracie-kritizuje-poslanec-20140520.html/>>.
- 36) JUZOVÁ, Jana. *EP volby a V4 – Pár v zásadě pozitivních překvapení* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.
- 37) MLEJNEK, Josef. *Eurovolby jsou zemětřesení, ale na nižším stupni Richterovy škály* [online]. iDNES.cz, 28. května 2019 [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/volby/evropsky-parlament/2019/eu-volby-parlament-strany-komentar.A190528_091626_zahranicni_luka>.
- 38) OVČÁČEK, Jiří. *Topolánek hledal cesty pro ropu a plyn z Kazachstánu* [online]. Novinky.cz, 12. února 2009 [cit. 01. května 2020]. Dostupné na: <<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/topolaneck-hledal-cesty-pro-ropu-a-plyn-z-kazachstanu-40219081>>.
- 39) SOUČKOVÁ, Kateřina, VOPÁLENSKÁ, Lucie. *Deset let od pádu Topolánkovy vlády: Tehdy zanikl model dvou silných stran, myslí si politolog* [online]. Český rozhlas Plus, 25. března 2019 [cit. 1. května 2020]. Dostupné na <<https://plus.rozhlas.cz/10-let-od-padu-topolankovy-vlady-tehdy-zanikl-model-dvou-silnych-stran-mysli-si-7800510>>.

- 40) STUHLÍKOVÁ, Zuzana. *Evropské politické frakce – Věci se změnilly, černé scénáře se nenaplnily* [online]. EUROPEUM [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<http://europeum.org/data/articles/ep-komentar.pdf>>.
- 41) Český statistický úřad. *Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii konané ve dnech 13. – 14.06.2003* [online]. Volby.cz [cit. 17. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ>>.
- 42) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu 2004-2014* [online]. Český statistický úřad, 30. října 2015 [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/documents/10180/35252878/22003315.pdf/ed332b3a-3ce3-467d-a412-baefae2eee2c?version=1.1>>.
- 43) Český statistický úřad. *Referenda o vstupu do EU a statistika.* [online]. CZSO.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/documents/10180/23204022/referenda.pdf/6550bd02-9ede-4759-ab3a-8ccf3238455a>>.
- 44) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep141?xjazyk=CZ>>.
- 45) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11.06. – 12.06.2004: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2004/ep121?xjazyk=CZ>>.
- 46) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 3. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep141?xjazyk=CZ>>.
- 47) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 16. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep121?xjazyk=CZ>>.
- 48) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep141?xjazyk=CZ>>.
- 49) Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep121?xjazyk=CZ>>.
- 50) Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14. – 15.06.2002: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 17. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2002/ps5?xjazyk=CZ>>.
- 51) Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06. - 03.06.2006: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 3. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2006/ps4?xjazyk=CZ>>.
- 52) Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06. – 03.06.2006: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 17. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2006/ps4?xjazyk=CZ>>.

- 53) Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010: Územní přehledy o volební účasti* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps4?xjazyk=CZ>>.
- 54) Český statistický úřad. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010: Politické strany, politická hnutí a koalice postupující do skrutinia* [online]. Volby.cz [cit. 5. května 2020]. Dostupné na <<https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps52?xjazyk=CZ>>.
- 55) Evropská komise. *Zelená dohoda pro Evropu: Snaha stát se prvním klimaticky neutrálním kontinentem* [online]. Evropská komise [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs>.
- 56) Evropský parlament. *Evropské volby 2019: Rekordní účast mladých voličů* [online]. Evropský parlament, 24. září 2019 [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20190923IPR61602/evropske-volby-2019-rekordni-ucast-mladych-volicu>>.
- 57) Evropský parlament. *Nástroj Evropského parlamentu pro porovnání výsledků evropských voleb* [online]. Evropský parlament [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/nastroje/nastroj-pro-porovnani/>>.
- 58) Oddělení institucionální komunikace ÚV ČR. *Politické skupiny v EP* [online]. EUROSOP.CZ [cit. 7. května 2020]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/9254/sekce/politicke-skupiny-v-ep/>>.
- 59) STEM. *Mírná většina českých občanů je spokojena s členstvím ČR v Evropské unii, napříč různými skupinami obyvatel však přetrvávají výrazné rozdíly* [online]. STEM, 30. ledna 2020 [cit. 10. května 2020]. Dostupné na <<https://www.stem.cz/mirna-vetsina-ceskych-obcanu-je-spokojena-s-clenstvim-cr-v-evropske-unii-napric-ruzny-mi-skupinami-obyvatel-vsak-pretrvavaji-vyrazne-rozdily/>>.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem Evropské parlamentní volby a teorie voleb druhého řádu mezi lety 2004–2014 se zabývá ověřením platnosti historického konceptu teorie voleb druhého řádu na území České republiky ve sledovaném období. Práce detailně vymezuje základní principy, na kterých je tato uznávaná teorie vystavěna. Spolu s nimi definuje funkci jedné z hlavních institucí Evropské unie – Evropského parlamentu, včetně jeho volebního modelu pro volby do tohoto tělesa. Praktická část práce analyzuje jednotlivá volební klání v letech 2004, 2009 a 2014, načež z nich vzešlé výsledky slouží k ověření platnosti teorie SOE, tedy zdali je na území České republiky stále validní. K tomuto ověření využívá především dvou ukazatelů promítnutých do hypotéz: sledování volební účasti a zastoupení konkrétních politických subjektů v jednotlivých volbách. V závěru práce poté shrnuje volby do Evropského parlamentu konané v roce 2019 a nastiňuje autorův pohled na budoucí vývoj voleb na první i druhé úrovni.

Abstract

This diploma thesis entitled European Parliamentary Elections and the Theory of Second Order Elections between 2004–2014 deals with the verification of the validity of the historical concept of the theory of second order elections in the Czech Republic in the period under review. The thesis defines in detail the basic principles on which this recognized theory is built. Thesis also defines the function of one of the main institutions of the European Union - the European Parliament, including its electoral model for elections to this body. The practical part of the work analyzes the individual elections in 2004, 2009 and 2014, after which the results from them serve to verify the validity of the SOE theory, ie whether it is still valid in the Czech Republic. For this verification, it mainly uses two indicators reflected in the hypotheses: monitoring of turnout and the representation of specific political entities in individual elections. At the end of the thesis, it summarizes the elections to the European Parliament held in 2019 and outlines the author's view of the future development of elections at the first and second order.

Seznam klíčových slov

Evropská unie

Evropské volby

Evropský parlament

Karlheinz Reif

Teorie voleb druhého řádu

Volby

Volební účast

Keywords

European Union

European elections

European Parliament

Karlheinz Reif

Theory of second order elections

Elections

Voter turnout

Přílohy

Tabulka č. 4: Volební účast v jednotlivých zemích Evropské unie v procentech,¹²⁴

Země	Volební účast 2004	Volební účast 2009	Volební účast 2014
Belgie	90,81	90,39	89,64
Bulharsko	28,30	28,22	18,20
Česká republika	28,30	28,22	18,20
Dánsko	47,89	59,54	56,32
Estonsko	26,83	43,90	36,52
Finsko	39,43	40,48	40,98
Francie	42,76	40,63	42,98
Chorvatsko	0	0	25,24
Irsko	58,58	57,57	52,44
Itálie	71,72	65,05	57,22
Kypr	72,50	59,40	43,97
Litva	48,38	20,98	47,37
Lotyšsko	41,34	53,69	30,04
Lucembursko	91,35	90,76	85,55
Maďarsko	38,50	36,31	28,97
Malta	82,39	78,79	74,80
Německo	43,00	43,27	48,14
Nizozemsko	39,26	36,75	37,32
Polsko	20,87	24,53	23,82
Portugalsko	38,60	36,78	33,67
Rakousko	42,43	45,97	45,39
Rumunsko	0	27,67	32,44
Řecko	63,22	52,63	59,97
Slovensko	16,97	19,64	13,05
Slovinsko	28,35	28,33	24,55
Spojené království	39,21	34,48	35,40
Španělsko	45,14	44,90	43,18
Švédsko	37,85	45,53	51,07

¹²⁴ Český statistický úřad. *Volby do Evropského parlamentu 2004–2014* [online]. Český statistický úřad, 30. října 2015 [cit. 14. dubna 2020]. Dostupné na <https://www.czso.cz/documents/10180/35252878/22003315.pdf/ed332b3a-3ce3-467d-a412-baefae2eee2c?version=1.1>.